

Burgerschap

Openbare Basisschool de Barchshole BARCHEM

OPENBARE BASISCHOOL

de Barchshole

*Vanuit nieuwsgierigheid
ga ik lerend de wereld in*

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Onze schoolgegevens	4
2 De context	5
2.1 De wet Burgerschap	5
2.2 De kerndoelen	5
2.3 Curriculum.nu	6
2.4 Het Onderzoekskader 2021	7
3 Onze school	8
3.1 Kenmerken van onze school	8
3.2 Risico's/ kansen	8
3.3 Kennis van diversiteit	9
4 Ons schoolconcept	10
4.1 Algemeen	10
4.2 Missie	10
4.3 Kernwaarden	10
4.4 Basiswaarden	11
4.5 Visie	13
4.6 Doelen voor Burgerschap	13
4.7 Visie-uitspraken	14
4.8 Hoofddoelen en burgerschap	14
4.9 Sociale en maatschappelijke competenties	15
5 Uitwerking doelen	16
5.1 Sociale ontwikkeling	16
5.2 Democratisch burgerschap	17
5.3 Participatief burgerschap	18
5.4 Digitaal burgerschap	19
5.5 Identiteit, solidariteit en diversiteit	20
5.6 Maatschappelijke thema's	22
5.7 Algemene en culturele ontwikkeling	24
5.8 Internationalisering	25
6 Ons aanbod en onze aanpak	27
6.1 Ons Schoolcurriculum	27
6.2 Onze aanpak	27
6.3 Toetsing en afsluiting	33
6.4 Ons schoolklimaat - de school als oefenplaats (kinderkabinet)	34
7 Kwaliteitscultuur	35
7.1 Cultuur en structuur	35
7.2 Personeelsbeleid	35
7.3 Specialismen	35
8 Zorg voor kwaliteit	36
8.1 Algemeen	36
8.2 Kwaliteitszorg	36

8.3 IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs	36
8.4 Publieke verantwoording	36
8.5 De module Burgerschap	37
9 Taakverdeling	38
9.1 Organisatie (wie doet wat)	38

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Dit beleidsstuk gaat over burgerschap. Gelet op de wet zijn we verplicht om actief burgerschap, sociale cohesie en sociale integratie op een doelgerichte en samenhangende wijze te bevorderen. In de kern gaat burgerschap om de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren.

Het is voor ons vanzelfsprekend dat burgerschapsonderwijs een heldere positie heeft in het (ons) onderwijs. Om het op een goede wijze vorm te geven, voeren we effectief beleid en hebben we een gestructureerde, doelgerichte en planmatige aanpak, passend bij de visie van de school.

Dit beleidsstuk sluit aan bij de wetgeving over burgerschap (1-8-2021) en richt zich primair op onze visie en onze doelen met betrekking tot burgerschap. Hoe kijken we aan tegen burgerschap op school en wat willen we bereiken? Op onze school onderscheiden we zeven doelen voor burgerschap. In dit beleidsstuk zijn deze zeven doelen nader uitgewerkt.

Dit beleidsstuk biedt ons een gezamenlijk concept over wat burgerschap inhoudt en een raamwerk om concreet invulling te geven aan ons burgerschapsonderwijs.

1.2 Onze schoolgegevens

Gegevens van de school	
Brinnummer	14 YB
Schoolnaam	De Barchschole
Directeur	Nicole Pot-Naber
Adres	Beukenlaan 24
Postcode + Plaats	7244 BB Barchem
E-mailadres	info-barchschole@poolsterscholen.nl
Telefoonnummer	0573-441222

2 De context

2.1 De wet Burgerschap

Sinds 2006 is iedere school bij wet verplicht om aandacht te besteden aan burgerschapsvorming. Op 17-11-2020 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de nieuwe aangepaste burgerschapswet (de wet is ingegaan op 01-08-2021).

De nieuwe wet heeft als doel het versterken van het burgerschapsonderwijs en het verduidelijken van de taken en de rollen van het bestuur en de school. Burgerschapsonderwijs krijgt met de wet een meer verplichtend karakter. De wettelijke burgerschapsopdracht bepaalt:

1. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
 - het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school (bouwstenen 1,3,6; kerndoelen 37,3,6,7,8);
 - het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving (bouwstenen 1 t/m 7; kerndoelen 36,37,38,3,6,7,8);
 - het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden (bouwstenen 1,4,5,6; kerndoelen 37,38).
2. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen (bouwstenen 1 t/m 7; kerndoelen 37,38,3,6,7,8).

Wat betekent de wet concreet voor onze school? Onze school dient allereerst een eigen visie en eigen doelen te ontwikkelen voor burgerschapsonderwijs. Op basis van onze visie en onze doelen kunnen we dan een samenhangend programma (curriculum) voor de burgerschapsvorming van onze leerlingen ontwikkelen. Het curriculum zal moeten verduidelijken hoe wij burgerschap in de verschillende leerjaren bevorderen, wat leerlingen concreet leren en hoe er geëvalueerd wordt.

Ook spreekt het wetsvoorstel over basiswaarden van de democratische rechtstaat. Onze school zal helder moeten maken op welke manier deze basiswaarden herkenbaar in ons onderwijs vorm krijgen. Ons schoolbestuur (het bevoegd gezag) heeft een zorgplicht voor de schoolcultuur. De regering vindt het nodig om een bredere basis te creëren om te kunnen ingrijpen indien een schoolcultuur antidemocratische elementen bevat.

We houden zelf ruimte om inhoud en vorm te geven aan het burgerschapsonderwijs. Dat is het logische gevolg van de vrijheid van onderwijs. Maar, de wet laat zien dat er wel een aantal zaken verplicht is:

1. Zorgen voor kennis van de democratie en de rechtsstaat zelf, alsmede de grondrechten.
2. Zorgen voor kennis van en inzicht in de werking van en respect voor de basiswaarden.
3. In ieder geval (ook) aandacht besteden aan vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit.
4. Ontwikkelen van sociale competenties.
5. Ontwikkelen van maatschappelijke competenties.
6. Een oefenplaats zijn waarin actief kan worden geoefend met de basiswaarden.

Wij werkten al vanaf 2019 met een eigen visiestuk op actief burgerschap en sociale integratie. Deze is te vinden als bijlage, omdat dit verdiepende informatie geeft over wat we naast het gebruik van de methode KWINK inzetten.

Bijlagen

1. visiestuk actief burgerschap en sociale integratie

2.2 De kerndoelen

De huidige kerndoelen zijn sinds 2006 van kracht. Het zijn er 58 en ze bestrijken de leergebieden: Nederlands, Engelse taal, (Friese taal), rekenen/wiskunde, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs. De kerndoelen voor elk leergebied worden voorafgegaan door een beschrijving van de karakteristiek van het leergebied. Een overzicht van de kerndoelen met karakteristieken staat in het kerndoelenboekje (SLO).

In het hoofdstuk Oriëntatie op jezelf en de wereld staat: *in dit leergebied oriënteren leerlingen zich op zichzelf, op hoe mensen met elkaar omgaan, hoe ze problemen oplossen en hoe ze zin en betekenis geven aan hun bestaan*. En ook: *kinderen vervullen nu en straks taken en rollen, waarop ze via onderwijs worden voorbereid*. Het gaat om rollen als consument, als verkeersdeelnemer en als burger in een democratische rechtstaat. Kennis over en inzicht in belangrijke waarden en normen en weten hoe daarnaar te handelen, zijn voorwaarden voor samenleven. Respect en tolerantie zijn er verschijningsvormen van.

De primaire kerndoelen voor burgerschap zijn:

- **Kerndoel 36** : De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
- **Kerndoel 37** : De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- **Kerndoel 38** : De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Andere kerndoelen die gerelateerd kunnen worden aan burgerschap zijn kerndoel 34, 35, 39, 47 en 53:

- **Kerndoel 34** : De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- **Kerndoel 35** : De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.
- **Kerndoel 39** : De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.
- **Kerndoel 47** : De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.
- **Kerndoel 53** : De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.
- **NL 3** : De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.
- **NL 6** : De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.
- **NL 7** : De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.
- **NL 8** : De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur.

Bij de samenstelling van ons curriculum nemen we de bovenstaande kerndoelen als uitgangspunt. Deze kerndoelen komen herkenbaar terugkomen in onze lessen. Onze lessen burgerschap worden niet alleen vanuit een methode KWINK gegeven, maar zijn onderdeel van de dagelijkse praktijk (onze kringen, kernconceptopdrachten, enz.).

2.3 Curriculum.nu

Burgerschap is één van de negen bouwstenen voor de herziening van het onderwijscurriculum (zie www.curriculum.nu). In de samenvatting staat: Burgerschapsonderwijs gaat over de ontwikkeling van leerlingen tot democratische burgers. Zij krijgen daarvoor kennis en vaardigheden aangeboden, ze worden gestimuleerd eigen opvattingen te ontwikkelen en een democratische houding te vormen.

Bij burgerschapsonderwijs staan drie basiswaarden centraal die van belang zijn in de democratische, pluriforme samenleving, namelijk: vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

Voor leerlingen is de school een oefenplaats voor democratie en het omgaan met diversiteit. Leerlingen leren hoe ze actief kunnen meedoen in een democratische cultuur. Ze leren over besluitvormingsprocessen en de invloed die zij hierop kunnen uitoefenen – passend bij hun situatie en mogelijkheden.

Op de website (www.curriculum.nu) zijn voor burgerschap tien bouwstenen beschreven: vrijheid en gelijkheid, macht en inspraak, democratische cultuur, identiteit, diversiteit, solidariteit, digitaal samenleven, duurzaamheid, globalisering en technologisch burgerschap. Daarbij is het uitgangspunt dat scholen richting geven met voldoende ruimte voor een eigen invulling. Bij de nadere invulling van ons curriculum spelen de tien bouwstenen een rol. In onze lessen koppelen we bijvoorbeeld de inhoud(en) aan de bouwstenen.

2.4 Het Onderzoekskader 2021

Het Onderzoekskader 2021 van de Inspectie van het Onderwijs beschrijft (o.a.) de standaarden die van belang zijn voor de kwaliteit van een school. De standaarden (kwaliteitsaspecten) zijn:

- OP1: Aanbod
- OP2: Zicht op ontwikkeling en begeleiding
- OP3: Pedagogisch-didactisch handelen
- OP4: Onderwijstijd
- OP6: Afsluiting
- VS1: Veiligheid
- VS2: Schoolklimaat
- OR1: Resultaten
- OR2: Sociale en maatschappelijke competenties
- SKA1: Visie, ambities en doelen
- SKA2: Uitvoering en kwaliteitscultuur
- SKA3: Evaluatie, verantwoording en dialoog

In een aantal standaarden komen onderdelen van burgerschap aan de orde. Bij het inspectietoezicht hanteert de inspectie geen eigen (expliciete) eisen voor burgerschap. De wet met daarin de minimumeisen vormt het uitgangspunt. Onze school mag dus een eigen en passende invulling geven aan burgerschap, zolang we maar voldoen aan de wet. De wet vraagt:

1. De school moet actief burgerschap en sociale cohesie op een doelgerichte en samenhangende wijze bevorderen. Zie de standaarden OP1, OP2 en OR2.
2. De school moet kennis van en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat bevorderen. Zie de standaarden OP1, VS1 en VS2.
3. De school moet sociale en maatschappelijke competenties ontwikkelen. Zie de standaarden OP1 en VS2.
4. De school moet zorgen voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de basiswaarden, een schoolcultuur waarin leerlingen worden gestimuleerd om te oefenen met de basiswaarden. Zie de standaarden OP3, VS1 en VS2.
5. De school moet zorgen voor een veilige omgeving waarin leerlingen en personeel zich geaccepteerd voelen. Zie de standaarden OP3, VS1 en VS2.

De wet liet al zien dat er vanaf 01-08-2021 een belangrijke rol is weggelegd voor het bestuur. De Inspectie van het Onderwijs zal daarom nagaan:

- Draagt het bevoegd gezag zorg voor een schoolcultuur waarin alle bij het aanbieden van onderwijs betrokken personen, vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid en het afwijzen van discriminatie, verdraagzaamheid en het afwijzen van onverdraagzaamheid, onderling begrip en autonomie van leerlingen als centrale spelregels hanteren en voorleven?
- En creëert het daarmee een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat?

Mede hierom stellen alle scholen van Poolster binnen de omgeving van MijnSchoolPlan van ParnasSys dit plan op om zo een doorgaande lijn binnen de stichting te voeren.

3 Onze school

3.1 Kenmerken van onze school

Om effectief gestalte te geven aan burgerschapsonderwijs vinden wij het noodzakelijk om de 'omgeving' van de school in kaart te brengen. Immers, goed burgerschapsonderwijs sluit aan bij de leefwereld van de leerlingen, hun interesses, hun problemen en bij de risico's, die hiermee gepaard gaan. Allereerst geven we een korte typering van de leerlingen, de ouders en de omgeving van de school, en vervolgens beschrijven we de mogelijke risico's. Het laatste is van belang om de leerstof en de aanpak vast te stellen.

Aspect	Korte typering
De leerlingen	Culturele achtergrond; Voornamelijk autochtone kinderen, voornamelijk Nederlands. Er is een enkel kind met één ouder uit een ander land, die deze taal thuis ook spreekt. We hebben één vluchteling gezin op school, waarvan beide ouders moeite hebben met Nederlands. Niet alle kinderen hebben een periode van voorschoolse educatie gehad. Er wordt veel gebruik gemaakt van gastouders-opvang of opvang door grootouders. Een deel van de kinderen maakt gebruik van de voor- en naschoolse opvang, verzorgd buiten het dorp. Er is een toenemend aantal kinderen die een aparte onderwijsbehoefte heeft waardoor we soms werken met aanvullende arrangementen. Gezinssituatie; We zien een toename in scheidingen waardoor kinderen tijdelijk of langere tijd sociaal-emotioneel uit balans zijn. Kenmerken leerlingpopulatie; Veel kinderen die kenmerken van ASS en dyslexie vertonen (of gediagnostiseerd zijn). Taal die thuis gesproken wordt kan van invloed zijn.
De ouders	Ouders zijn vooral werkzaam in landbouw, handel, industrie, zorg en zakelijke dienstverlening; Opleidingsniveau van ouders is divers. We merken dat er steeds meer ouders hoger geschoold zijn of zich later verder scholen (onze schoolweging is 27,6). Het grootste deel van de ouders werkt allebei (moeders vaker parttime dan vaders). Zeer weinig ouders zitten in de schuldsanering. Gezinssamenstellingen betreffen voornamelijk samenwonend of gehuwd. Er komen er wel steeds meer eenoudergezinnen en samengestelde gezinnen voor. Taal die thuis gesproken wordt, is voornamelijk Nederlands. Kinderen spreken op school bijna allemaal Nederlands en zonder noemenswaardig dialect. Sommige ouders spreken thuis wel dialect of een andere taal (meestal is dat één ouder). Opvoedingskenmerken: We zien een groeiende ouderpopulatie die zeer hoge eisen stelt aan kinderen en de school. Ouders zijn over het algemeen betrokken bij de ontwikkeling van de kinderen en als er huiswerk is, zijn ouders over het algemeen bereid om kinderen hierbij te helpen.
De omgeving	Ligging van de school; Dorpschool midden in het dorp Barchem. De meeste leerlingen komen uit het dorp zelf, maar ook uit naast gelegen dorpen en gemeenten i.v.m. de keuze voor ons onderwijsconcept. Het dorp is niet groot en het soorten huizen (huur- en koopwoningen) zijn divers. Er zijn weinig mogelijkheden voor jonge gezinnen om zich te settelen, omdat er weinig te koop is wat voor deze gezinnen betaalbaar is. De school heeft een rijk speelterrein. De speeltuinvereniging is eigenaar van een deel van de toestellen. Daarnaast is er in de naaste omgeving van de school nog een speeltuin en speelbos. De school ligt in een bosrijke omgeving waardoor er makkelijk naar een nabijgelegen bos kan worden gelopen. De dorpsgemeenschap kenmerkt zich als traditioneel en is actief met het organiseren van activiteiten voor jong en oud. De welwillendheid bij verenigingen (sport, muziek, plaatselijk belang) om samen te werken is groot.

3.2 Risico's/ kansen

Gelet op de kenmerken van de leerlingen, de ouders en de omgeving zien wij de volgende risico's/kansen voor de

ontwikkeling van burgerschap in de thuissituatie.

Risico's/kansen voor de sociale ontwikkeling	De hoge prestatiedruk van sommige ouders op kinderen.
Risico's/kansen voor democratisch burgerschap	Een risico voor democratisch burgerschap is bijvoorbeeld een thuissituatie die uitgaat van het recht van de (letterlijk) sterkste. Een enkele keer merken we dat in een gezinssituatie hier kenmerken van zijn.
Risico's/kansen voor participatief burgerschap	Armoede: zeker nu de gas- en energieprijzen zo oplopen is het niet altijd direct zichtbaar meer en soms onvoorspelbaar in welke groep ouders dit valt.
Risico's/kansen voor ontwikkeling identiteit	Seksuele voorlichting en gesprekken over genderproblematieken niet mogen voeren met kinderen in de basisschoolleeftijd van ouders.
Risico's/kansen voor algemene ontwikkeling	Project van ouderproblemen en zorgen op een kind.
Risico's/kansen in relatie tot de basiswaarden	Tolerantie. We krijgen meer dan van tevoren te maken met mensen met andere geloven en culturen.

De bovenstaande risico's/kansen hebben de volgende consequenties voor onze aanpak en de leerstof:

1. Indien wij merken dat een kind bepaald gedrag laat zien waardoor er een vermoeden is van kopieergedrag uit de thuissituatie, proberen we hierover het gesprek met de ouders/verzorgers aan te gaan. In sommige gevallen betrekken we vervolgens 't Baken hierbij als ouders thuis begeleiding willen. We blijven in de lessen wijzen op tolerantie, voorbeeldgedrag tonen en wijzen op onze afspraken en routines.
2. We wijzen ouders vanuit de schoolgids, informatieavonden, maar ook bij innen van de vrijwillige ouderbijdrage, schoolreis- en kampgelden op de mogelijkheid om gespreid te betalen of om ondersteuning te zoeken bij bijvoorbeeld Stichting Leergeld en vooral ons als school te informeren. Indien noodzakelijk zorgen we voor een ontbijt (broodje) als dit thuis niet meegeven kan worden en een ouder dit ons kenbaar maakt.
3. Tot op heden heeft een andere denkwijze, cultuur geen problemen opgeleverd, omdat we aan de voorkant duidelijk zijn in de waarden van het openbaar onderwijs, rechten en plichten leerplicht, onze onderwijsvisie etc.
4. We zijn ambitieus en willen uit kinderen halen wat erin zit. Ons onderwijs bevat meer dan alleen rekenen en taal en daar wijzen we ouders op. We laten zien dat kinderen in hun eigen ontwikkeling groeien en kunnen aantonen wat we daarvoor inzetten. We geven in gesprekken aan, dat meer druk juist averechts werkt. Wij werken vanuit de positieve mindset dat een kind uiteindelijk laat zien wat het kan, vanuit een eigen tempo als dat nodig is.
5. Sommige ouders hebben een verleden waarin zorgen waren of een pestverleden. De overbezorgdheid van ouders richting een kind kan dan belemmerend werken. Wij proberen in gesprekken te achterhalen wat er aan de hand kan zijn en geven het belang aan dat een kind zichzelf mag ontwikkelen. Indien ouders dit herkennen kunnen we gezamenlijk kijken naar ondersteuning hierin vanuit 't Baken.
6. Vanaf de onderbouw worden maatschappelijke situaties, passend bij de leeftijd van de kinderen, in de lessen meegenomen. We gebruiken hier onder andere de methode van KWINK en de SOEMO-kaarten. Daarnaast kunnen we de GGD of het SWV raadplegen bij vragen hierover. We merken dat niet alle ouders vinden dat op de basisschoolleeftijd deze onderwerpen al besproken moeten worden (seksualiteit, gender, mijn lijf etc). We proberen in gesprekken het vertrouwen te winnen door uit te leggen hoe we het doen. Meestal komt dan het vertrouwen terug en is het geen probleem meer voor deze ouder.

3.3 Kennis van diversiteit

Op onze school hebben we als team voldoende zicht op de culturele achtergrond, de gewoontes en de normen en waarden van onze leerlingen en hun ouders. We beschikken over afspraken en beleid over de omgang met diversiteit (zie schoolconcept; kernwaarden). De directie en de medewerkers onderhouden contacten met culturele en religieuze instellingen in de 'omgeving' van de school. We proberen de kloof tussen school en thuis zo klein mogelijk te maken. Ons pedagogisch uitgangspunt is dat verschillen er mogen zijn. We beschikken over de kennis en de vaardigheden die ons in staat stellen om rekening te houden met culturele verschillen. We houden ons aan de Onderwijswet en Leerplichtwet.

4 Ons schoolconcept

4.1 Algemeen

Om goed burgerschapsonderwijs te (kunnen) geven, hebben we eerst vastgesteld wat we onder burgerschap verstaan. Burgerschap verwijst naar de manier waarop mensen met elkaar omgaan en dan met name naar de manier waarop we omgaan met verschillen tussen mensen, met diversiteit, met tegenstellingen en met conflicten. Daarnaast verwijst burgerschap naar de relatie tussen overheid en burgers, naar de manier waarop we beslissingen nemen en naar de rechten van de mens. De wet schrijft voor dat we ons richten op [1] kennis over en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en [2] het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties. Deze aspecten zijn in dit hoofdstuk nader uitgewerkt.

4.2 Missie

Onze school draagt bij aan de ontwikkeling van de leerlingen tot democratische burgers die zich staande kunnen houden in, en een actieve bijdrage willen leveren aan onze pluriforme samenleving.

4.3 Kernwaarden

Burgerschap lijkt in de uitwerking vaak te relateren aan zogenaamde kleine waarden. Denk daarbij aan goed met de burens omgaan, de omgeving netjes houden, oog hebben voor anderen etc. Maar burgerschap steunt vooral op grote waarden. Plato en Aristoteles onderscheidden al ver voor Christus vier kardinale deugden, te weten rechtvaardigheid, verstandigheid, moed en gematigdheid. De Nederlandse ethici Fokkink en Kinneging hebben van deze vier deugden omgebogen naar een meer relationele versie:

- Rechtvaardigheid
- Weldadigheid
- Waardigheid
- Vrijheid

Deze grote waarden spelen een rol in ons curriculum. Zeker is dat onze eigen normen en waarden een belangwekkende rol spelen bij ons burgerschapsonderwijs. Voor onze school geldt dat het volgende van groot belang is:

1. Waarden en normen openbaar onderwijs (gelijkwaardigheid, vrijheid, ontmoeting)

Gelijkwaardigheid

Op de openbare school is iedereen welkom. Hoeveel we ook van elkaar verschillen, iedereen heeft recht op een gelijke behandeling, een gelijke stem en gelijke kansen. Iedereen is evenveel waard.

- Iedereen is welkom.
- De scholen zijn toegankelijk in brede zin (mentaal, fysiek enz).
- We besteden op gelijkwaardige wijze aandacht aan ieders 'verhaal' en aan betekenisvolle momenten en vieringen vanuit verschillende tradities.
- Er is aandacht voor gelijke kansen (ontwikkeling IKC; op maat onderwijs; extra ondersteuning).
- We werken met referentieniveaus (doorgaande lijn PO/VO beter in beeld).
- We maken gebruik van kenniskringen (onderwerp: didactisch handelen en hoge verwachtingen voor verkleinen kansenongelijkheid).

Vrijheid

Op de openbare school kun je jezelf zijn en je eigen stem laten horen. Je leert zelfstandig en kritisch denken. Je neemt verantwoordelijkheid en houdt rekening met de vrijheid van de ander.

- We voeren de burgerschapsopdracht uit.
- Leerlingen krijgen autonomie binnen gestelde grenzen en verantwoordelijkheid.
- Er is vrijheid van meningsuiting, vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.
- Leerlingen worden bewust gemaakt van botsende perspectieven, overtuigingen en belangen en hoe zij de vrijheid van anderen hierin kunnen respecteren (openbare school als ontmoetingsplaats).
- Binnen beleidsplannen wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van genderneutrale taal.

Ontmoeting (zie ook de school als oefenplaats)

Op de openbare school leren we van elkaars verschillen. We zijn nieuwsgierig naar het verhaal van de ander. We dragen zorg voor elkaar en voor onze omgeving. Op school ontmoet je de hele wereld.

- We maken op school actief werk van de dialoog over verschillen en overeenkomsten.

- We hebben aandacht en interesse voor de ander, buurt, wijk, dorp of stad.
- We herkennen, erkennen, waarderen, benutten en ondersteunen diversiteit in de klas, de school, de samenleving en de wereld.
- Diversiteit wordt actief opgezocht, wanneer de schoolpopulatie geen afspiegeling is van de maatschappij.

2. **Visie van de school (kernwaarden school; zie schoolgids).** Deze is te vinden op de website van de school.

4.4 Basiswaarden

Een belangrijk aspect van de wettelijke bugerschapsopdracht is de bevordering van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. De relevante basiswaarden voor het onderwijs zijn vastgelegd in het wettelijke kader. Het gaat om:

- vrijheid van meningsuiting
- gelijkwaardigheid
- begrip voor anderen
- verdraagzaamheid [tolerantie]
- autonomie
- afwijzen van onverdraagzaamheid
- afwijzen van discriminatie
- verantwoordelijkheidsbesef

Op onze school besteden we doelgericht [intentioneel] aandacht aan de basiswaarden. Daarnaast komen ze aan bod bij andere lessen wanneer dat nodig en/of nuttig is. Wij werken binnen onze school met units waarbinnen twee leerjaren onderwijs krijgen. We zetten de methode Kwink in voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en burgerschap. Waar nodig gebruiken we de SOEMO-kaarten erbij als aanvullend materiaal.

In de Kwink methode komen de onderstaande basiswaarden ook naar voren in de lessen.

Basiswaarden	Hoe?	Wanneer?	Wie?
Vrijheid van meningsuiting	• Kringgesprekken n.a.v. actuele onderwerpen indien van toepassing • Leren luisteren naar elkaar • Elkaars mening respecteren • Individuele gesprekken	dagelijks/wekelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Gelijkwaardigheid	• Geen onderscheid tussen jongens en meisjes (transgender, homo, hetero) • Respectvol omgaan met elkaar • Geen onderscheid tussen autochtone en allochtone leerlingen • Leren elkaar te accepteren • Geen onderscheid tussen niet gehandicapt en wel gehandicapt.	dagelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Begrip voor anderen	• Respectvol omgaan met elkaar • Leren elkaar te accepteren • Unitregels, schoolregels • Leren reflecteren op eigen gedrag	dagelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Verdraagzaamheid	• Unitregels, schoolregels • Respectvol omgaan met elkaar • Aandacht voor andere culturen, religies, seksualiteiten • Leren reflecteren op eigen gedrag	dagelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Autonomie	• Zelfstandig werken/werken met een planbord (bijv. voor kringgesprekken, kiesbord), weektaak/agenda • Leerlingen beslissen mee over de inrichting van de unit (school) • Leerlingen bepalen zelf de manier waarop ze willen leren in overleg met de leerkracht.	dagelijks/wekelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Afwijzen van onverdraagzaamheid	• Unitregels, schoolregels • Respectvol omgaan met elkaar • Individuele gesprekken met leerlingen (en hun ouders) • Leren reflecteren op eigen gedrag	dagelijks/wekelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Afwijzen van discriminatie	• Unitregels, schoolregels • Sociale vaardigheidslessen • Respectvol omgaan met elkaar • Individuele gesprekken met leerlingen (en hun ouders) • Leren reflecteren op eigen gedrag	dagelijks/wekelijks	Alle leerjaren op eigen niveau
Verantwoordelijkheidsbesef	• Zorgen voor de omgeving • Zorg dragen/ medeverantwoordelijk zijn voor eigen leerproces	dagelijks/wekelijks	Alle leerjaren op eigen niveau

4.5 Visie

Onze leerlingen groeien op in een steeds complexere, pluriforme maatschappij. Onze school vindt het van belang om haar leerlingen op een goede manier hierop voor te bereiden. Onze leerlingen maken ook nu al deel uit van de samenleving. Allereerst is kennis van belang, maar daar blijft het wat ons betreft niet bij. Vanuit onze identiteit vinden wij het belangrijk dat leerlingen op een bewuste manier in het leven staan, waarbij ze niet alleen respect hebben voor anderen en andersdenkenden, maar ook naar anderen omzien. In de school leren wij onze leerlingen daarom goed samen te leven en samen te werken met anderen. Wij willen leerlingen brede kennis over en verantwoordelijkheidsbesef meegeven voor de samenleving.

Specifiek voor onze school:

In de schoolloopbaan van het kind op Obs de Barchschole willen we de kinderen die kennis, houding en vaardigheden aanleren die nodig is zijn om te leren zelf stevig te staan in de maatschappij. Zonder daarbij de ander uit het oog te verliezen en blij te worden, energie te krijgen van de eigen belangeloze bijdrage aan het geluk en de vrijheid van de ander. Wij hopen dat de kinderen hiermee deelnemen (en mede vormgeven) aan de totale maatschappij met een open vizier. Wij willen dit bereiken door samen in verbinding te staan vanuit de dynamische driehoek kind-ouder-school.

De onderstaande aspecten vinden wij van belang om te werken aan onze visie op burgerschap:

Waardeer je vrijheid

Hoe bijzonder is het dat we al meer dan 75 jaar leven in vrijheid. Dat we onze vertegenwoordigers kunnen kiezen in het bestuur van het land, de provincie en de gemeente. Dat we een onafhankelijke rechterlijke macht hebben. Dat we een vrije pers hebben die ons genuanceerd alle kanten van het verhaal laat zien. De vrijheid van meningsuiting wordt aan alle kanten gefaciliteerd in onze maatschappij en benut. Het is een groot goed. Zeker als dat gepaard gaat met de vrijheid dat iedereen mag zijn wie die is.

En de bijkomende verantwoordelijkheid

Vrijheid gaat altijd gepaard met verantwoordelijkheid. Met de vrijheid van meningsuiting komt de verantwoordelijkheid om na te denken bij wat je zegt. Met de vrijheid om keuzes te kunnen maken, komt de verantwoordelijkheid om de consequenties af te wegen en te aanvaarden.

Jouw vrijheid gaat daarbij zover tot je die van anderen gaat beperken. Hierbij geldt ook dat je op een respectvolle wijze met een ander omgaat en communiceert. Hierbij houden we voor dat wat je zelf niet prettig vindt, doe dat ook niet bij de ander.

Wat willen we kinderen leren?

Voor het onderwijs betekent het dat het omgaan met vrijheid en het nemen van verantwoordelijkheid een van de belangrijkste zaken is die we kinderen kunnen leren om hen voor te bereiden op hun rol als burger in de maatschappij. Mensen zijn autonoom en maken dagelijks beslissingen. Dat geldt ook voor kinderen, dus er komen genoeg gelegenheden langs om de relatie tussen vrijheid en verantwoordelijkheid, tussen keuze en consequentie te bespreken. We hebben geen oorlog nodig om het daarover te kunnen hebben.

4.6 Doelen voor Burgerschap

Vanuit onze missie, onze kernwaarden en onze visie hebben we de doelen voor burgerschapsonderwijs vastgesteld. Bij ieder doel gaat het wat ons betreft om de componenten [1] kennis, [2] vaardigheden, [3] attitude en [4] reflectie. Via de gekozen doelen richten we ons op de persoonsvorming van de leerlingen en de ontwikkeling van sociale en maatschappelijke competenties.

Onze (zeven) doelen zijn:

1. We voeden onze leerlingen op tot fatsoenlijke evenwichtige mensen die respectvol (vanuit duidelijke waarden en normen) omgaan met zichzelf, de medemens en de omgeving (socialiteit).
2. Wij voeden onze leerlingen op tot personen die weten wat democratie inhoudt en die daar ook naar handelen (democratie).
3. We voeden onze leerlingen op tot mensen die (digitaal) "meedoen", die (digitaal) actief betrokken willen zijn op de samenleving, die gericht zijn op (digitale) samenwerking en die iets voor anderen willen betekenen (participatie).
4. We voeden onze leerlingen op tot personen die kennis hebben van, en respect voor andere opvattingen en overtuigingen (religies - levenswijzen), tot leerlingen met een goed zelfbeeld, met [eigen] opvattingen en een eigen [persoonlijke] identiteit (identiteit, solidariteit en diversiteit).

5. We zorgen voor kennis en een attitude (kritische zin) m.b.t. actuele, maatschappelijke thema's. Onze leerlingen kunnen een standpunt innemen en hun mening over maatschappelijke thema's effectief verwoorden (betrokkenheid).
6. We richten ons op de algemene ontwikkeling en we geven onze leerlingen culturele bagage mee voor het leven (culturele ontwikkeling).
7. We geven onze leerlingen zicht op internationale betrekkingen, op Nederland in de wereld (wereldburgerschap).

4.7 Visie-uitspraken

Wij vinden het nodig dat onze school een bijdrage levert aan:

- de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, omdat het jezelf leren kennen van waarde is voor het bijdragen aan de maatschappij. Daarbij is het ook van belang dat je de ander op de juiste wijze kunt lezen en bevragen om in harmonie met elkaar te kunnen leven. Een goede sociaal-emotionele ontwikkeling draagt bij aan zelfkennis en weten wat je nodig hebt in een bepaalde situatie (om het voor jezelf en de ander weer vlot te trekken als iets niet in balans is). Sociaal emotioneel in balans zijn is een fundament voor het je kunnen ontwikkelen en het je veilig en gezien voelen;
- het leren kennen van democratische principes, omdat je vaak wel weet wat je eigen wensen en behoeften zijn, maar deze niet altijd bij een ander hetzelfde zijn. Het is belangrijk om te weten dat dit naast elkaar mag bestaan als je dit op een respectvolle wijze doet. Dat je mag meebeslissen en mag meepraten en je mening er toe doet;
- het leren (digitaal) deelnemen aan de maatschappij en maatschappelijke verbanden van de leerlingen, omdat je zonder je omgeving niet kunt. Je moet op de hoogte zijn van je rechten en plichten (zoals bijv. betalen van belasting en het mogen stemmen als je 18 jaar bent) en op welke wijze je aanspraak kan maken op zaken of aan behoort bij te dragen;
- het leren om belangeloos iets voor anderen te doen, omdat er situaties kunnen voordoen (waarvan je niet had gedacht het zo te beleven) en je daarbij de ander hard nodig hebt. Het belangeloos ondersteunen van een ander zou even goed moeten voelen dan dat je daar geld voor zou krijgen. Pas als je iets belangeloos doet, is de intentie om de ander te helpen optimaal;
- het ontwikkelen van kennis van en respect voor diverse godsdiensten en levensbeschouwingen, omdat we leven in een 'global' wereld en we dus ook afhankelijk zijn van mensen met andere gedachten en gebruiken. Als jezelf gerespecteerd wilt worden in je doen en laten, betekent dit ook dat je zo naar een ander moet kijken. De interesse in een ander, andere cultuur etc. levert nieuwe inzichten op die jezelf helpen om je verder te ontwikkelen en keuzes te maken;
- het ontwikkelen van solidariteit en het omgaan met diversiteit, omdat een ieder in zijn eigenheid gerespecteerd en gezien wil worden. Wil je dit zelf dan zul je zelf moeten leren omgaan met diversiteit en solidair kunnen zijn;
- het ontwikkelen van een gezond zelfbeeld, aan de ontwikkeling van een eigen [persoonlijke] identiteit, omdat de maatschappij veel van je kan vragen, soms op irrealistische wijze. Als je jezelf niet goed kent, doe je afbreuk aan jezelf en indirect de ander. Het openstaan voor reflectie, kijken naar jezelf, je eigen talenten leren kennen en die van een ander durven in te zetten, draagt bij aan de ontwikkeling van een eigen identiteit waar je ook zelf vertrouwen in hebt;
- de ontwikkeling van standpunten m.b.t. maatschappelijke vraagstukken, omdat het ontwikkelen van een beeld over een maatschappelijke vraagstuk de basis is om kritisch te kijken naar zaken. Je eigen mening te vormen, maar ook open te kunnen staan voor andere zienswijzen. Als je dat kunt dan ontwikkel je je eigen beeld weer. Deze verruimt dan weer en vult zich met aanvullende informatie. Dit is nodig om gefundeerd de eigen standpunten te kunnen formuleren;
- de meer algemene en de culturele ontwikkeling van de leerlingen, omdat er meer is dan rekenen en taal en je algemene ontwikkeling, kennis van cultuur nodig hebt om jezelf als volledig maatschappelijk betrokken burger te ontwikkelen.

4.8 Hoofddoelen en burgerschap

Ons onderwijs kent drie hoofddoelen: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. De doelen die we vaststelden voor burgerschap zijn eenvoudig te relateren aan de hoofddoelen:

Kwalificatie en burgerschap: onze leerlingen moeten kennis en inzicht krijgen in onze samenleving en de diversiteit daarin, de werking van onze democratische rechtsstaat en de eigen rol daarin.

- We willen dat leerlingen leren leren met trots en plezier (stralend leren leren).

- Op alle scholen willen we goede opbrengsten op de basisvaardigheden.
- We willen laaggeletterdheid voorkomen.
- We willen voor iedere leerling een passende doorstroming naar het Voorgezet Onderwijs.

Socialisatie en burgerschap: we moeten onze leerlingen inwijden in een democratische cultuur en ze stimuleren tot een vreedzame en humane houding ten opzichte van anderen en de 'omgeving', de wereld om hen heen.

- Wij bieden openbaar onderwijs. We vinden het belangrijk dat leerlingen leren respect te hebben voor ieders mening en diversiteit te waarderen.
- Op alle scholen is aandacht voor burgerschapsvorming en maatschappelijke ontwikkelingen.
- We leren samen te werken en geven hierin zelf het goede voorbeeld door samen te werken met ouders en organisaties.

Persoonsvorming en burgerschap: het is belangrijk om te reflecteren op de eigen identiteit, om betekenis te geven aan de wereld om je heen en de eigen rol daarin. En daarnaast: het is belangrijk om te bepalen hoe je je tot de ander en de wereld om je heen wilt verhouden.

- We vinden het belangrijk dat leerlingen zich veilig voelen op school.
- Binnen Poolster is er op alle scholen aandacht voor het nemen van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van leerlingen. We zetten in op een duurzame, lerende houding.
- Leerlingen krijgen een breed aanbod, waarin zij hun talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen. In onze schoolgids (zie schoolsite) kunt u meer lezen over hoe wij dat doen; ons onderwijsconcept; unitonderwijs met kernconcepten.

4.9 Sociale en maatschappelijke competenties

Burgerschap richt zich op de sociale en maatschappelijke vorming van jonge mensen; burgerschap gaat over hoe mensen met elkaar samenleven. Daarom is burgerschapsonderwijs erop gericht dat leerlingen de sociale en maatschappelijke competenties verwerven, die daarvoor nodig zijn. Welke competenties dat precies zijn, is niet voorgeschreven, omdat dit afhangt van de actualiteit, de context van de school, de leefwereld van de leerlingen en onze eigen opvattingen. Op onze school richten we ons op de volgende competenties:

Sociale competenties	Maatschappelijke competenties
IK: besef hebben van jezelf	Discussiëren – argumenteren – communicatief vermogen
IK: zelfmanagement	Presenteren en overtuigen
IK: relaties aangaan en onderhouden	Kritisch vermogen – informatieverwerking
IK: samenwerken met anderen	Betrokkenheid en helpend-zijn
DE ANDER: empathie	Integer en moreel handelen
DE ANDER: waarderen van verschillen	Loyaliteit
DE ANDER: conflicten oplossen	Diplomatiek en tactvol zijn
DE ANDER: vrienden maken	Creatief denken
OMGEVING: verantwoordelijkheid	Flexibiliteit – aanpassingsvermogen
OMGEVING: passend gedrag	Omgevingsbewustzijn (gedrag in de publieke ruimte)
	Initiatief nemen – doorzettingsvermogen
	Omgaan met (sociale) media

5 Uitwerking doelen

5.1 Sociale ontwikkeling

In het Onderzoekskader 2021 van de Inspectie van het Onderwijs wordt (o.a.) het thema Schoolklimaat beschreven. Onze school moet zorgen voor schoolklimaat dat bijdraagt aan het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties. Oftewel: onze school moet de leerlingen voorbereiden op het leven in de maatschappij.

Het is allereerst nodig dat we de kenmerken van de leerlingenpopulatie (jaarlijks) en de leefwereld in beeld brengen, omdat we onze (ambitieuze) doelen, onze aanpak en ons leerstofaanbod op die kenmerken zullen moeten afstemmen. We zien de sociale ontwikkeling als een onderdeel van burgerschap, hoewel we beseffen dat de sociale (sociaal-emotionele) ontwikkeling een voorwaarde is voor goed burgerschap. Alleen als je goed in je vel zit, en als je goed kunt omgaan met anderen en de omgeving waarin je leeft, kun je een actieve rol vervullen in de maatschappij. In onze visie richt de sociaal-emotionele ontwikkeling zich op drie aspecten: de ontwikkeling van de persoonlijkheid (persoonsvorming), de ontwikkeling van relationele competenties (omgang met anderen) en de ontwikkeling van het omgevingsbewustzijn (omgang met de leefomgeving).

Op onze school is de sociaal-emotionele ontwikkeling een vak, maar vanzelfsprekend is de sociale ontwikkeling ook een integraal onderdeel bij alle andere vakken. Op onze school hebben we sociale competenties vastgesteld waarover de leerlingen uiteindelijk moeten beschikken, we bieden de sociaal-emotionele ontwikkeling aan met behulp van een methode Kwink en we volgen de ontwikkeling met een leerlingvolgsysteem (Zien!). De sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen wordt besproken tijdens de groeps- en leerlingbesprekingen (medio en eind) en tijdens de gesprekken met de ouders van de leerlingen. Ze zijn onderdeel van onze zorgcyclus en kwaliteitszorg (zicht op ontwikkeling).

Doel 1: Sociale ontwikkeling (wet a,b,c; kerndoelen 37)	
<i>We voeden onze leerlingen op tot fatsoenlijke evenwichtige mensen die respectvol (vanuit duidelijke waarden en normen) omgaan met zichzelf, de medemens en de omgeving).</i>	
	Leerlingen leren
onderbouw	• hun eigen sterke en ontwikkelpunten aan te geven; • hoe ze op een passende en respectvolle wijze met anderen omgaan; • met anderen samenwerken ('beter ben je soms sneller, maar samen is vaak beter').
bovenbouw	• waarom het belangrijk is om te zorgen voor een schone omgeving, schoon milieu; • voor zichzelf op te komen (goed voor mezelf zorgen) , zonder daarbij de ander uit het oog te verliezen; • rekening houden met het milieu; • om goed met anderen om te kunnen gaan, op de ander te kunnen afstemmen.

Kwaliteitsindicatoren:

- Onze school beschikt over doelen voor de sociale (sociaal-emotionele) ontwikkeling. Wij gebruiken de doelen vanuit de methode KWINK.
- Wij verzorgen het vak sociaal-emotionele ontwikkeling via de doelen van de methode KWINK, maar passen de lessen en het aanbod aan op de leerwijze en thema (kernconcepten) indien nodig.
- Het vak sociaal-emotionele ontwikkeling staat op ons rooster (1 x per week vanuit de methode in kringen, maar het aanbod en het doel worden dagelijks herhaald en de verwerking vindt ook plaats op meerdere momenten in een week of periode).
- Wij volgen de sociaal-emotionele ontwikkeling m.b.v. een leerlingvolgsysteem (dit doen we in november via ZIEN en we laten de bovenbouw in maart via PO vensters de vragenlijst sociale veiligheid en welbevinden invullen).
- Wij bespreken de sociaal-emotionele ontwikkeling van de groep als geheel. Dit doen we in kringgesprekken en middels het aanbod van KWINK.
- Wij bespreken de sociaal-emotionele ontwikkeling van de individuele leerling. Dit doen we individueel in kind-gesprekken, maar ook in driehoeks-gesprekken met ouders op drie momenten per schooljaar.

- Wij ontwikkelen indien nodig een HP (handelingsplan) of een OPP (ontwikkelingsperspectiefplan) als dat nodig is.

5.2 Democratisch burgerschap

Wij verbinden de term 'democratisch burgerschap' met twee zaken: het gaat om [1] kennis van en [2] betrokkenheid bij de democratie. Ons onderwijs moet ervoor zorgen dat onze leerlingen als volwaardig burgers aan de samenleving kunnen deelnemen. Dat vraagt allereerst om bepaalde omgangs- en communicatievormen. In dat kader leren we onze leerlingen om te overleggen (te polderen), te discussiëren, te debatteren en te argumenteren. We ontwikkelen empathisch vermogen, een kritische houding, oplossend vermogen en een respectvolle omgang ten aanzien van anderen en andersdenkenden. We geloven dat de maatschappij (de democratie) alleen naar behoren kan functioneren bij de gratie van mondige, goed geïnformeerde en zelfstandig denkende burgers.

Op onze school hebben we vastgesteld welke maatschappelijke competenties we van belang vinden (zie hoofdstuk 4). Om deze competenties eigen te maken, functioneert onze school als een oefenplaats voor democratisch burgerschap (zie het Onderzoekskader 2021). We zorgen voor een veilig en inclusief schoolklimaat waarin we onze leerlingen laten oefenen in relatie tot de basiswaarden en de door ons vastgestelde sociale en maatschappelijke competenties. Het democratisch burgerschap wordt bij uitstek geoefend in ons curriculum, tijdens de groepsvergaderingen en de bijeenkomsten van de leerlingenraad.

Onze school richt zich ten aanzien van democratisch burgerschap niet alleen op vaardigheden en attitudes, maar ook op kennis. We vinden dat een gebrek aan kennis de democratie ondermijnt. Onze leerlingen moeten weten hoe ons politieke bestel functioneert en wat de belangrijkste aspecten zijn van een gezonde democratie.

Doel 2: Democratie (wet a,b,c,d; kerndoelen 36,37,38,3,6,7,8; bouwstenen 1 t/m 7)
<i>Wij voeden onze leerlingen op tot personen die weten wat democratie inhoudt en die daar ook naar handelen. Ze leren hun mening over maatschappelijke thema's te verwoorden.</i>

	Leerlingen leren
onderbouw	• het belang van regels (afspraken en routines) in de unit en op school voor spelen en samenwerken; • leefregels en afspraken thuis en in de omgeving te benoemen en te vergelijken; • dat ze vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de units en op school; • dat iedereen rechten en plichten heeft; • dat er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt of afspraken schendt; • dat er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land; • dat er regels en afspraken gelden in ons land en welke rol verschillende mensen hebben bij het handhaven ervan; • het verschil tussen regels en afspraken, en de mogelijkheden en grenzen voor leerlingen om daar over mee te praten; • om te gaan met hun wensen en opvattingen en zich hierover uit te spreken; • de gevoelens, wensen en opvattingen van anderen te herkennen; • te accepteren dat anderen iets anders willen, maar dat dit niet tot een conflict hoeft te leiden; • hun stem te gebruiken tijdens gezamenlijke besluitvormingsprocessen; • dat de ander ook een stem en mogelijk een ander gezichtspunt heeft; • hiernaar te luisteren en vragen te stellen om meer over de ander en zijn of haar gezichtspunt te weten te komen; • conflicten in de klas op een vreedzame manier op te lossen.
bovenbouw	• over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit van de democratische rechtsstaat; • over grondrechten, mensenrechten en kinderrechten en het belang ervan; • dat iedereen gelijke rechten heeft die universeel zijn en onlosmakelijk met elkaar verbonden; • dat de rechtsstaat kaders biedt voor rechten en vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik;

- over de waarborging van en het respect voor die rechten hier en daar;
- over het belang van regels en afspraken thuis en op school en deze te vergelijken met die in de publieke ruimte;
- waarom ze vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas en omgeving;
- hoe de basiswaarden tot uiting kunnen komen in de eigen unit- en schoolcontext en in de omgeving;
- over gezagsdragers en politieke instituties in Nederland, Europa en de wereld;
- over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa;
- over de werking van ons politieke bestel;
- wat de buitenwerkingstelling van de rechtsstaat kan betekenen, uitgelegd aan de hand van de Duitse bezetting en de Holocaust;
- over verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- over rollen van en verhoudingen tussen mensen op school, in de buurt en in het land;
- over manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden en hoe ze daar verantwoordelijkheid voor kunnen nemen;
- over manieren om op school of in de eigen omgeving macht te organiseren en uit te oefenen;
- dat het meepraten over zaken die hen aangaan een (kinder)recht is;
- hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven;
- in de context van de unit of het leerjaar te proberen anderen van hun mening te overtuigen;
- de mening van anderen in eigen woorden samen te vatten;
- hun eigen mening bij te stellen op basis van nieuwe inzichten;
- hun stem te gebruiken tijdens besluitvormingsprocessen in de unit- en schoolcontext en daarbij ruimte te maken voor de mening van alle leerlingen;
- er rekening mee te houden dat hun mening of uitlatingen emoties teweeg kunnen brengen bij anderen;
- dat mensen over onderwerpen verschillend kunnen denken;
- dat die verschillen soms wel, soms niet overbrugd kunnen worden en soms ook tot spanningen en conflicten leiden;
- conflicten in de directe omgeving op een vreedzame manier op te lossen, maar ook te accepteren dat conflicten kunnen blijven bestaan (dilemma's).

Kwaliteitsindicatoren:

- Onze school heeft vastgesteld welke maatschappelijke competenties ontwikkeld worden.
- Op onze school zorgen we voor het oefenen van de vastgestelde maatschappelijke competenties door het aanbod middels de methodedoelen van Kwink.
- De leraren organiseren wekelijks kringgesprekken.
- Onze school beschikt over een kinderkabinet.
- Op onze school brengen we kennis aan met betrekking tot het begrip democratie.
- Op onze school brengen we kennis aan ten aanzien van politiek.

5.3 Participatief burgerschap

Een belangrijk element van burgerschap is participatie. We leren onze leerlingen om actief betrokken te zijn op de samenleving, om mee te doen. Het is ons inziens belangrijk dat onze leerlingen participeren in andere organisaties, andere verbanden en andere gemeenschappen. Onze school is immers niet de enige plaats waar onze leerlingen waarden en normen meekrijgen. We voeden onze leerling samen met anderen op: 'It takes a whole village to raise a child!' Om die reden zorgen de leraren dat ze hun leerlingen kennen, dat ze weten in welke 'clubjes' ze actief zijn. We stimuleren onze leerlingen om actief te zijn of te worden in clubverband. In dat kader bieden we onze leerlingen bijvoorbeeld een scala van mogelijkheden aan om kennis te maken met een sportvereniging of deel te nemen aan culturele activiteiten.

In onze lessen geven we aanzetten tot gemeenschapszin, leren we ze om betrokken te zijn op de omgeving en daarvoor verantwoordelijkheid te nemen. We vinden het belangeloos iets voor anderen doen belangrijk; iets voor anderen doen zonder dat daar direct een tegenprestatie tegenover staat. Dit principe wordt al geoefend in de units, omdat we de leerlingen elkaar laten helpen bij hun werk, maar ook bij algemeen dagelijkse zaken zoals veters

strikken. De leerlingen zorgen er samen voor dat de units en de functionele ruimtes een verzorgde indruk maken. En groter: jaarlijks denken de groepen na over wat zij kunnen doen voor de directe omgeving van de school en/of voor de mensen in de wijk. De kernvraag is steeds: hoe zorgen wij samen voor een leefbare unit/ school, een leefbare omgeving, een leefbaar dorp, een leefbare stad etc. Hoe zorgen wij voor een omgeving waarin we samen met anderen (met een diversiteit aan culturen) met plezier kunnen werken, wonen en leven?

Omdat onze wereld steeds meer digitaliseert valt dit stuk van burgerschap ook nauw samen met digitaal burgerschap. Zie daarom ook het volgende doel voor wat leerlingen leren.

Doel 3: Participatief burgerschap (wet b; kerndoelen 36,37,38,3,6,7,8; bouwstenen 1 t/m 7)
<i>We voeden onze leerlingen op tot mensen die (digitaal) “meedoen”, die (digitaal) actief betrokken willen zijn op de samenleving, die gericht zijn op (digitale) samenwerking en die iets voor anderen willen betekenen (participatie).</i>
<i>De participatie: actief meedoen aan de maatschappij. Bijvoorbeeld door te werken, onderwijs te volgen of het bezoeken van culturele activiteiten.</i>

	Leerlingen leren
onderbouw	• verschillende vormen van culturele activiteiten ontdekken en beleven; • de betekenis van het (kinderrecht) volgen van onderwijs; • mee te doen aan samenwerkingsopdrachten en het nut ervaren van samenwerking; • het ervaren dat iemand helpen en wat betekenen voor een ander van belang is en een goed gevoel geeft.
bovenbouw	• dat bij communiceren ook omgangsregels gelden en kunnen deze toepassen; • hun eigen houding, gedrag en communicatie te onderzoeken, zich bewust te worden van de gevolgen en van de ethische aspecten hiervan; • de betrouwbaarheid van informatiebronnen te onderzoeken en de verschillen tussen betrouwbare en niet-betrouwbare informatiebronnen te benoemen; • de gevolgen van communiceren en discussiëren voor henzelf en voor anderen te onderzoeken; • zorg te dragen voor eigen sociale veiligheid en die van anderen.

Kwaliteitsindicatoren:

- De leraren zorgen ervoor dat ze de leerlingen kennen.
- De leraren zorgen ervoor dat ze weten in welke clubs ze actief zijn.
- De school stimuleert leerlingen om zich aan te sluiten bij een club.
- De school stimuleert de leerlingen om ‘mee te doen’.
- De school stimuleert de leerlingen om zich (samen met anderen) in te zetten voor anderen.
- De school stimuleert de leerlingen om oog te hebben voor de leefbaarheid van de leefomgeving.

5.4 Digitaal burgerschap

Onze leerlingen maken niet alleen deel uit van onze maatschappij, maar ook van onze digitale maatschappij. En het laatste vraagt om effectief burgerschap. Dit aspect van burgerschap speelt met name een rol bij het gebruik van sociale media. Digitaal burgerschap betekent dat leerlingen bewust en verantwoord met sociale media leren omgaan. Ook bij het gebruik van internet, mobiele telefoon en andere media dienen zij een goede, verantwoordelijke burger te zijn.

De website www.curriculum.nu wijst op de relatie burgerschap en digitale geletterdheid. Eén van de tien bouwstenen is digitaal samenleven. Kennisnet verdeelt digitale geletterdheid in vier onderdelen:

1. Informatie en verwerking
2. ICT-basisvaardigheden
3. Computational thinking
4. Mediawijsheid

In het kader van dit beleidsstuk gaat het ons m.n. om burgerschap en mediawijsheid. Op de website

www.curriculum.nu staat de volgende toelichting: in de onderbouw van het primair onderwijs beginnen leerlingen verschillende mediabronnen te gebruiken en ontdekken ze dat deze niet voor iedereen even toegankelijk zijn. Hiermee communiceren ze met anderen en zoeken en/of ontvangen ze informatie. Mediagebruik zal veelal spontaan en spelenderwijs plaats vinden, al dan niet op initiatief van de school. Gezien de complexiteit hiervan is de rol van volwassenen hierbij van groot belang. In de bovenbouw van het primair onderwijs krijgen leerlingen meer inzicht in het eigen mediagebruik en ontwikkelen ze een kritische houding ten opzichte van bronnen en informatie. Het bewustzijn van de wijze waarop media invloed hebben op beeldvorming, waarheidsvinding en identiteit neemt toe. Leerlingen leren gevaren van mediagebruik te herkennen voor zichzelf en voor anderen en daarnaar te handelen: bepaalde media-uitingen vermijden of bij twijfel een volwassene inschakelen.

Primair vraagt digitaal burgerschap om kennis en kunde. We moeten onze leerlingen laten kennismaken met en gebruik laten maken van nieuwe technologieën. En tegelijkertijd moeten we aandacht besteden aan bijpassend gedrag. Oftewel: wat kun je met sociale media? Hoe kun je die effectief inzetten? En hoe maak je op een correcte manier gebruik van deze (nieuwe) media? Een relatief nieuw element is de omgang met fake-news en de stortvloed aan meningen die je aantreft op het Internet en diverse sociale media. Op onze school vinden we het belangrijk om onze leerlingen te ontwikkelen tot kritische burgers, tot burgers die voortdurend afwegen wat past bij hun eigen ideeën en die informatie met voldoende distantie kunnen analyseren. Wij zetten hiertoe onze methode Digital skill for kids en de opdrachten van de kernconcepten in.

Doel 3: digitaal burgerschap (wet b; kerndoelen 36,37,38,3,6,7,8; bouwstenen 1 t/m 7)

We voeden onze leerlingen op tot mensen die (digitaal) "meedoen", die (digitaal) actief betrokken willen zijn op de samenleving, die gericht zijn op (digitale) samenwerking en die iets voor anderen willen betekenen (participatie).

	leerlingen leren
onderbouw	• verschillende vormen van (media)boodschappen te (her)kennen; • verschillende functies, primaire doelstellingen en de reikwijdte van media te herkennen; • hun eigen mediagebruik (type, duur, frequentie) te onderzoeken; • over de invloed van mediaboodschappen op hun leefwereld.
bovenbouw	• dat bij digitaal communiceren omgangsregels gelden en ze kunnen deze toepassen; • hun eigen mediagebruik te onderzoeken, zich bewust te worden van de gevolgen en van de ethische aspecten hiervan; • de betrouwbaarheid van digitale informatiebronnen te onderzoeken en de verschillen tussen betrouwbare en niet-betrouwbare informatiebronnen te benoemen; • de gevolgen van digitaal communiceren en discussiëren, voor henzelf en voor anderen, te onderzoeken; • over verschillende vormen van media(boodschappen), de toegang daartoe en hun invloed op hun eigen leefstijl en die van anderen; • zorg te dragen voor eigen digitale veiligheid en die van anderen.

Kwaliteitsindicatoren:

- Wij leren onze leerlingen om te gaan met sociale media.
- Wij leren onze leerlingen omgangsregels voor sociale media.
- Wij leren onze leerlingen zorg te dragen voor de eigen digitale veiligheid.
- Wij leren onze leerlingen kritisch te zijn m.b.t. digitale informatie.

	Kwaliteitsindicatoren
1.	De school heeft een aanbod gericht op de bevordering van burgerschap en integratie

5.5 Identiteit, solidariteit en diversiteit

Het thema Identiteit richt zich bij ons op school op twee te onderscheiden zaken. In de eerste plaats is het van belang dat we onze leerlingen kennis meegeven van, en respect voor een diversiteit aan levensbeschouwingen en opvattingen. Identiteit en diversiteit zijn wat ons betreft gekoppelde begrippen. Onze leerlingen moeten kennis hebben van, en respect voor sociale, culturele, etnische en levensbeschouwelijke verschillen. In de Nederlandse grondwet

komt diversiteit terug in artikel 1: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan. Bij het thema Identiteit spelen de basiswaarden een belangrijke rol: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid, autonomie, afwijzen van onverdraagzaamheid, afwijzen van discriminatie. Met het leren omgaan met culturele diversiteit wordt meer specifiek bedoeld dat 'leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdsgenoten'. Deze specificatie is sinds 2006 verankerd in de wet op het primair en voortgezet onderwijs. In de tweede plaats betrekken wij het begrip Identiteit op de persoonlijke identiteit, op persoonsvorming. Het gaat daarbij om het ontdekken en ontwikkelen van de eigen persoon en persoonlijke opvattingen. Centraal staat daarbij de vragen: wie ben ik, en wat vind ik?

Wij vinden het van groot belang dat onze leerlingen stevig in hun schoenen staan, dat ze een duidelijke (eigen) mening hebben en dat ze ook staan voor die mening. Bij dit aspect van burgerschap gaat het bijvoorbeeld om zaken als gezondheid (gezond leven), de kijk op maatschappelijke vraagstukken en seksualiteit. In 2012 is het respecteren van diversiteit waaronder seksuele diversiteit expliciet opgenomen in de kerndoelen. Binnen onze methode KWINK is hier expliciet aandacht voor. Daarnaast voeren wij kringgesprekken, kindgesprekken en driehoeks (leerkracht-ouder-kind)-gesprekken waarin een eigen mening gestimuleerd wordt. Hier is o.a. het portfolio een onderlegger voor om dit gesprek aan te gaan.

Doel 4: identiteit, solidariteit en diversiteit (wet a,b,c,d; kerndoelen 36,37,38,3,6,7,8; bouwstenen 1 t/m 7)

We voeden onze leerlingen op tot personen die kennis hebben van, en respect voor andere opvattingen en overtuigingen (religies - levenswijzen), tot leerlingen met een goed zelfbeeld, met [eigen] opvattingen en een eigen [persoonlijke] identiteit.

	Leerlingen leren
onderbouw	Identiteit • de eigen grenzen te herkennen, te benoemen en te bewaken (emotioneel,fysiek); • te verwoorden wat ze denken, doen, willen en willen worden; • dat hun taal of talen deel uitmaken van wie ze zijn; • te benoemen wat ze al kunnen en wat nog niet, wat ze leuk vinden om te doen; • hun primaire emoties te herkennen, benoemen en ermee om te gaan; • over zichzelf te praten in termen van toen, nu en later, hier en daar (bijvoorbeeld: "toen was ik ... nu ben ik, later wil ik..."; "hier ben ik/ doe ik ... daar ben ik/ doe ik"); • te benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn. Solidariteit • eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn; • te benoemen wat ze zelf nodig hebben; • te zien wat anderen nodig hebben en wat dat betekent voor hun eigen handelen; • in concrete situaties te herkennen en te benoemen wat ze eerlijk of oneerlijk vinden, goed of slecht, welke spanningen dit kan opleveren en wat dat kan betekenen voor hun handelen; • over in- en uitsluiting en pesten in de klas. Diversiteit • de primaire emoties met de bijbehorende lichaamstaal van een ander te herkennen en benoemen; • de grenzen (emotioneel en fysiek) van de ander te herkennen en daar rekening mee te houden; • fysieke kenmerken van zichzelf te benoemen en te vergelijken met die van de ander; • over vriendschap en verliefdheid; • de eigen gezinssituatie en thuiscultuur of –culturen te vergelijken met die van een ander; • te verwoorden wat de ander doet en wil en daarin overeenkomsten en verschillen te ontdekken; • samen onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen.
bovenbouw	Identiteit • de eigen grenzen te herkennen, te benoemen en actief te bewaken (emotioneel, fysiek en

	seksueel); • te duiden wat ze denken, doen, willen en willen worden, en daar gepast naar handelen; • hun primaire en secundaire emoties te herkennen, te benoemen en hier bewust mee omgaan; • te benoemen wat ze al goed kunnen en wat ze nog beter onder de knie willen krijgen, ook in het licht van het onderwijs dat ze na de basisschool willen volgen; • uit te drukken met welke groep(en) in cultuur en samenleving ze zich verbonden voelen en welke betekenis symbolen en rituelen voor hen hebben, waaronder ook nationale symbolen; • verschillende aspecten bewust waar te nemen waardoor hun identiteit mede gevormd is: gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie en cultuur; • te reflecteren op de mate waarin hun identiteit mede gevormd is en beïnvloed wordt door leeftijdgenoten, groepsidentiteiten, (sociale) media, persoonlijke mogelijkheden en beperkingen; • na te denken over schoonheidsidealen, gender, seksualiteit, etniciteit en (on)gelijkheid zoals die gerepresenteerd worden in (sociale) media, en welke invloed die beelden op hen hebben. Solidariteit • taken uit te voeren of problemen op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn; • doelen te stellen en werkwijzen te bepalen voor werk dat je alleen of samen doet; • manieren om voor hun eigen belangen en die van de groep op te komen; • manieren om voor concrete anderen hier en elders op te komen; • voorbeelden van uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling in de eigen omgeving en in het land te herkennen en te benoemen; • manieren om kwesties rond solidariteit op school of in de omgeving te onderzoeken, aan te kaarten en als het kan er gevolg aan te geven; • na te denken over de rollen die de overheid, middenveld en burgers kunnen spelen bij het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid. Diversiteit • hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen; • over seksualiteit, verschillende seksuele oriëntaties en expressies van gender; • de grenzen (emotioneel, fysiek en seksueel) van anderen herkennen en daar rekening mee te houden; • de secundaire emoties van de ander te herkennen en te benoemen en te anticiperen op reacties van anderen op het eigen handelen; • uit te wisselen wat gedeelde en verschillende waarden, overtuigingen, idealen en toekomstverwachtingen zijn; • overeenkomsten en verschillen tussen mensen te herkennen, te benoemen en in aanzet te verklaren; • hoe groepsgedrag en (sociale) media de houdingen en het gedrag van unitgenoten mede kunnen verklaren
--	--

Kwaliteitsindicatoren:

- Op onze school besteden we aandacht aan de wereldgodsdiensten.
- Op onze school besteden we aandacht aan diversiteit.
- Op onze school besteden we aandacht aan een diversiteit van levensovertuigingen.
- Op onze school besteden we aandacht aan het ontwikkelen van een mening.
- Op onze school besteden we aandacht aan gezond gedrag.
- Op onze school besteden we aandacht aan gezonde voeding.
- Op onze school besteden we aandacht aan seksuele voorlichting.
- Op onze school hebben we een vertrouwenspersoon en coördinator gezond gedrag (pestcoördinator).
- Iedere unit werkt met een vertrouwensbox waar kinderen hun vragen en onzekerheden kunnen instoppen, die opgepakt wordt door de vertrouwenspersoon.

5.6 Maatschappelijke thema's

Ons vijfde doel luidt: we zorgen voor kennis en een attitude (kritische zin) m.b.t. actuele, maatschappelijke thema's. Onze leerlingen kunnen een standpunt innemen en hun mening over maatschappelijke thema's effectief verwoorden. Dit doel hangt samen met het thema Identiteit (doel vier) en is afgeleid van de bouwsteen burgerschap op de website www.curriculum.nu. Op deze website staat: Burgerschapsonderwijs daagt leerlingen ook uit om verbanden te leggen tussen hun eigen leefwerelden en de grotere (mondiale) maatschappelijke vraagstukken. Het gaat bijvoorbeeld om globalisering, duurzaamheid en technologie. Leerlingen leren kritisch na te denken en te reflecteren op complexe, vaak ethisch geladen vraagstukken. Door het ontdekken van mogelijkheden om zelf iets te doen aan deze vraagstukken, ontwikkelen leerlingen een actieve houding. Zij leren in gesprek te gaan met anderen en elkaars standpunten te bevragen. Zo ontwikkelen zij hun eigen opvattingen.

Op onze school besteden we in ons onderwijsprogramma expliciet aandacht aan maatschappelijke thema's. Iedere unit krijgt wekelijk les uit de methode Kwink waarbij deze thema's centraal staan. De thema's verbinden we daarnaast aan de kernconcepten. De kernconcepten die aan bod komen worden jaarlijks vastgesteld door het actieteam Kernconcepten. Voorwaardelijk is dat de vastgestelde thema's besproken kunnen worden vanuit meerdere perspectieven. Daardoor leren onze leerlingen een standpunt te verwoorden en in te nemen. We spelen daarnaast in op actualiteiten die we niet eerder konden plannen bij aanvang van het schooljaar. Het werken vanuit onze kernconceptopdrachten stimuleert de onderzoekende, kritische houding.

Doel 5: maatschappelijke thema's (wet a,b,c,d; kerndoelen 36,37,38,3,6,7,8; bouwstenen 1 t/m 7)

We zorgen voor kennis en een attitude (kritische zin) m.b.t. actuele, maatschappelijke thema's. Onze leerlingen kunnen een standpunt innemen en hun mening over maatschappelijke thema's effectief verwoorden (betrokkenheid).

	Leerlingen leren
onderbouw	• eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn; • te benoemen wat ze zelf nodig hebben; • te zien wat anderen nodig hebben en wat dat betekent voor hun eigen handelen; • in concrete situaties te herkennen en te benoemen wat ze eerlijk of oneerlijk vinden, goed of slecht, welke spanningen dit kan opleveren en wat dat kan betekenen voor hun handelen; • over in- en uitsluiting en pesten in de klas; • zich onder begeleiding te houden aan regels van gesprek en uitwisseling, waaronder actief luisteren en vragen stellen; • verschillende manieren om in kleine groepen of met de klas te overleggen; • hoe je eenvoudige conflicten kunt voorkomen en een aantal mogelijkheden om ontstane conflicten op te lossen; • eenvoudige taken en problemen zelfstandig en in overleg uit te voeren en op te lossen met inachtneming van de geldende afspraken (regels en routines); • gericht vragen te stellen over vanzelfsprekendheden die zij binnen en buiten school tegenkomen, onder begeleiding eenvoudige onderzoeksvragen op te stellen en een eenvoudig onderzoek uit te voeren; • zich met hulp gericht uit te spreken over de wereld die zij waarnemen. Zij kunnen eenvoudige verbanden leggen tussen verschillende gebeurtenissen en ontwikkelingen; • primaire emoties bij zichzelf te herkennen, te benoemen en ermee om te gaan; zij leren de primaire emoties met de bijbehorende lichaamstaal van een ander te herkennen en te benoemen; • anderen waar te nemen als mensen met eigen gevoelens en gedachten, daar uitdrukking aan te geven en er rekening mee te houden; • in concrete situaties ethische dimensies te herkennen en te benoemen en hun handelen hier zo mogelijk op af te stemmen; • het eigen belang en dat van anderen in te zien en te verwoorden; te respecteren wat anderen nodig hebben om in hun behoeften te voorzien; regels te accepteren en te bewaken.
bovenbouw	• taken uit te voeren of problemen op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn; • doelen te stellen en werkwijzen te bepalen voor werk dat je alleen of samen doet;

- manieren om voor hun eigen belangen en die van de groep op te komen;
- manieren om voor concrete anderen hier en elders op te komen;
- voorbeelden van uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling in de eigen omgeving en in het land te herkennen en te benoemen;
- manieren om kwesties rond solidariteit op school of in de omgeving te onderzoeken, aan te kaarten en als het kan er gevolg aan te geven;
- na te denken over de rollen die de overheid, middenveld en burgers kunnen spelen bij het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid;
- zich in een aantal verschillende communicatieve situaties zoals kringgesprek, vergadering en dialoog te houden aan regels van gespreksvoering; gericht vragen te stellen, hun mening te verwoorden en te reageren op standpunten en inzichten van anderen;
- hoe zij in conflictsituaties in de eigen omgeving (mee) kunnen werken aan een oplossing; manieren hoe ze als klas of als groep kunnen overleggen en daarbij te luisteren naar de opvattingen van allen;
- voor zichzelf en samen doelen te stellen en werkwijzen te bepalen; handelingsopties te onderzoeken, daar keuzes in te maken en daar zo mogelijk gevolg aan te geven;
- gericht soorten vragen te stellen over vanzelfsprekendheden in de directe omgeving; eenvoudige verbanden te leggen en overeenkomsten en verschillen te duiden. In aanzet te benoemen wat de herkomst van hun overtuigingen is;
- begrijpelijke argumenten te geven voor hun meningen of overtuigingen en verbanden te leggen tussen hun eigen overtuigingen en die van anderen;
- primaire en secundaire emoties bij zichzelf en bij anderen te herkennen, te benoemen; zij leren zich in te leven in een ander en gaan hier bewust mee om;
- het perspectief van concrete anderen in een gegeven context te herkennen en te beschrijven (hoe zou dat kind daar, in die omstandigheden, zich ...); te anticiperen op wat hun gedrag of uitlatingen teweeg kunnen brengen bij een ander.
- ethische dimensies te herkennen in concrete situaties en in leercontexten; handelingsopties te overwegen, consequenties van keuzes af te wegen en het handelen hier zo mogelijk op af te stemmen;
- over wederkerigheid van belangen; hoe ze de belangen van zichzelf, van concrete anderen en van de groep kunnen behartigen; hoe ze het recht van anderen om binnen geldende normen in hun behoeften te voorzien kunnen respecteren, bevorderen of bevechten.

Kwaliteitsindicatoren:

- Op onze school bieden we de leerlingen ieder jaar een aantal maatschappelijke thema's aan.
- De thema's worden vastgesteld door het actieteam Kernconcepten.
- De keuze van de thema's wordt besproken met de MR zodat ze weten wanneer welke kernconcepten aan bod komen en door de instemming met onze schoolgids.
- De keuze van de kernconcepten wordt beschreven in de schoolgids. Alle ouders/verzorgers ontvangen bij aanvang van het kernconcept de doelen m.b.t. tot de houding, vaardigheden en kennis over dat thema.

5.7 Algemene en culturele ontwikkeling

Wij vinden de algemene ontwikkeling van onze leerlingen van belang voor het goed functioneren in de samenleving. Algemene ontwikkeling is wat ons betreft van veel zaken genoeg weten (basiskennis) om een normaal, alledaags gesprek te kunnen voeren of een normale, alledaagse tekst te kunnen begrijpen. Er bestaat geen canon Algemene ontwikkeling en daarom moeten we zelf vaststellen wat we onze leerlingen willen meegeven in het kader van hun algemene ontwikkeling.

Wij bezien algemene ontwikkeling ook in het kader van de zogenaamde brede ontwikkeling. Daarbij gaat het er om dat de leerlingen zich ontwikkelen tot competente personen, tot personen die kunnen denken, kunnen (in)voelen en situationeel kunnen handelen. Ten aanzien van de brede ontwikkeling onderscheiden we het cognitieve, het creatieve, het sociaal-emotionele, het zintuiglijke en het motorische. Deze aspecten hangen met elkaar samen en ze beïnvloeden elkaar wederzijds.

Een belangrijk aspect m.b.t. de algemene (brede) ontwikkeling van onze leerlingen vinden wij de meer algemene culturele en creatieve ontwikkeling. En dat wel in de meest brede zin van het woord. Wij vinden het belangrijk dat

onze leerlingen beschikken over basiskennis met betrekking tot de literatuur, poëzie, beeldende kunst, schilderkunst, muziek, dans etc.

Wij werken vanuit de visie van de cirkel van relatie-autonomie-competentie waarbij we altijd rekening houden met de mogelijkheden van een kind en zijn naaste omgeving. Wij verwerken het aanbod op bovenstaande in onze lessen vanuit Kwink, onze start- en eindkringen, onze kernconceptopdrachten en vullen dit aan met culturele uitjes of masterclasses van externen passend bij het thema.

Doel 6: Algemene en culturele ontwikkeling (wet a,c; kerndoelen 37,38, 3,6,7,8; bouwstenen 1,3,4,5,6)

We richten ons op de algemene ontwikkeling en we geven onze leerlingen culturele bagage mee voor het leven.

	Leerlingen leren
onderbouw	• de eigen gezinssituatie en de thuiscultuur te vergelijken met die van een ander; • woorden te geven aan wat de ander doet en wil en daarin overeenkomsten en verschillen te ontdekken; • samen en/of met hulp van anderen onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen. • hebben weet van kunst en cultuur; • het bestaan van verschillende musea; • hoe de bibliotheek werkt.
bovenbouw	• door verschillende culturele stapjes de verschillende culturen te (her)kennen. Bijv bezoeken synagoge; • hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen; • over seksualiteit, verschillende seksuele oriëntaties en expressies van gender; • de grenzen (emotioneel, fysiek en seksueel) van anderen herkennen en daar rekening mee te houden (het bezoek aan Westerbork draagt daar ook aan bij); • de secundaire emoties van de ander te herkennen en te benoemen en te anticiperen op reacties van anderen op het eigen handelen; • uit te wisselen over wat gedeelde en verschillende waarden, overtuigingen, idealen en toekomstverwachtingen zijn; • overeenkomsten en verschillen tussen mensen te herkennen, te benoemen, en in aanzet te verklaren; • hoe groepsgedrag en (sociale) media de houdingen en het gedrag van unitgenoten mede kunnen verklaren.

Kwaliteitsindicatoren:

- Op onze school besteden we gericht aandacht aan de algemene ontwikkeling van de leerlingen.
- Op onze school besteden we gericht aandacht aan culturele ontwikkeling.
- Op onze school maakt gebruik van het culturele aanbod van de brede school en muzehof.

5.8 Internationalisering

Op onze school vinden we het belangrijk om te werken aan het kerndoelen van Engels.

kerndoel 13

De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.

kerndoel 14

De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.

kerndoel 15

De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.

kerndoel 16

De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

In 1986 werd Engels ingevoerd als verplicht vak vanaf groep 7. Scholen die Engels geven in groep 7 en 8 zijn Eiboscholen. Een deel van de scholen besloot Engels eerder aan te bieden, vanaf groep 5 of 6. Deze variant noemen we vervroegd Eibo. Daarnaast zijn er de laatste jaren steeds meer scholen die Engels aanbieden vanaf groep 1. Dit heet vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto). Tot slot geeft een kleine groep scholen 30 tot 50 procent van de lestijd in het Engels, vanaf groep 1. Deze variant heet tweetalig primair onderwijs (tpo).

Onze school werkt vanaf unit 5 (leerjaar 7 en 8) met een wekelijkse Engelse dag. Op die dag spreken de leerkrachten en waar mogelijk ook de kinderen zoveel mogelijk Engels. Engels wordt aangeboden in de kringen en weggezet in opdrachten van de kernconcepten en de hoeken. Kinderen kunnen hier de gehele week aan werken. We werken met de Engels kast van AVE-ik (Exploring English). Ook unit 4 (leerjaar 5 en 6) maakt gebruik van deze kast en biedt ook regelmatig Engelse opdrachten aan. Daarnaast worden er Engelse lessen op een spelenderwijs aangeboden in de onderbouw (Unit 2 en Unit 3- leerjaar 1 t/m 4).

In de onderbouw (leerjaar 1 t/m 4) ligt het accent op spreken en luisteren en vanaf leerjaar 5 leren we de leerlingen ook in het Engels te schrijven. In de bovenbouw breiden we dit nog uit naar het lezen van Engelse teksten.

Het onderwijs hoort de leerlingen voor te bereiden op een maatschappij die globaliseert. Daarom willen wij op onze school in de bovenbouw eveneens aandacht besteden aan internationalisering. Dit thema wordt in de bovenbouw (leerjaar 5 t/m 8) nadrukkelijk gekoppeld aan het thema Maatschappelijke vraagstukken. Bij dit thema wordt standaard omgezien naar de internationale context van het vraagstuk. Dit wordt vanuit de methode Kwink weggezet in kernconceptopdrachten of hoekenwerk binnen de units.

Omdat we vinden dat er meer is dan Engels geven we voor de kinderen die dit interessant vinden per periode van tien weken ook een masterclass Frans en soms ook Duits.

Internationalisering is bij voorbaat een onderwerp wat we binnen de thema's van de verschillende kernconcepten wegzetten. Dit maakt dat we op verschillende wijze en op verschillende momenten aandacht aan besteden.

Doel 7: internationalisering (wet a,c; kerndoelen 37,38, 3,6,7,8; bouwstenen 1,3,4,5,6,)

<i>We geven onze leerlingen zicht op internationale betrekkingen, op Nederland in de wereld (wereldburgerschap).</i>
--

	Leerlingen leren
onderbouw	• over manieren waarop zij en klasgenoten verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld; • gewoonten en gebruiken van henzelf en van klasgenoten te herkennen als komend uit verschillende streken en/of tradities.
bovenbouw	• over het Nederlands lidmaatschap van verschillende internationale organisaties; • over internationale ondernemingen en organisaties in relatie tot nationale en internationale wetgeving; • over verschillende manieren waarop ze verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld: productie, consumptie, ecologie, cultuur, media en migratie te onderzoeken wat de beschikbaarheid van producten uit de hele wereld en de bereikbaarheid van andere werelddelen voor hen betekent; wat het voor anderen kan betekenen voor wie die beschikbaarheid en bereikbaarheid niet vanzelfsprekend zijn; • een mening te vormen over en zo mogelijk te handelen op enkele morele of ethische vraagstukken die met globalisering samenhangen.

Kwaliteitsindicatoren:

- Op onze school geven we Engels vanaf leerjaar 1 waarbij de focus ligt in leerjaar 7 en 8.
- Op onze school is internationalisering een vast onderdeel bij Maatschappelijke vraagstukken binnen de kernconcepten.
- Op onze school onderhouden we soms contacten met scholen in het buitenland als we hier een mogelijkheid toe vinden.

6 Ons aanbod en onze aanpak

6.1 Ons Schoolcurriculum

Wij beschouwen burgerschap als een belangrijk en wezenlijk onderdeel van ons onderwijsprogramma. Natuurlijk komt burgerschap aan bod bij diverse andere vakken en vakonderdelen. Omdat wij burgerschapsonderwijs als een kerntaak (en kernvak) zien, kiezen we daarnaast (en vooral) voor een longitudinale, planmatige en gestructureerde aanpak. De wet introduceert wat dat betreft de begrippen: doelgericht, samenhangend en herkenbaar. Die termen vormen ons uitgangspunt van denken.

De sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen komt iedere week in een les vanuit Kwink minimaal een half uur aan de orde. Dit is dan het aanbod wat de rest van de week verder centraal staat. Op die manier willen we ook aandacht besteden aan de andere aspecten van burgerschap. Wij onderscheiden ten aanzien van burgerschap op onze school per jaar 10 blokken van ieder vijf weken. In week 1 t/m 4 staat steeds een burgerschapsdoel centraal, in de vijfde week ronden we een doel af. Qua structuur ziet ieder blok er als volgt uit:

Week 1	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Democratisch burgerschap Participatief en digitaal burgerschap Identiteit en persoonsvorming Maatschappelijke vraagstukken Algemene culturele ontwikkeling Basiswaarden
Week 2	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Democratisch burgerschap Participatief en digitaal burgerschap Identiteit en persoonsvorming Maatschappelijke vraagstukken Algemene culturele ontwikkeling Basiswaarden
Week 3	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Democratisch burgerschap Participatief en digitaal burgerschap Identiteit en persoonsvorming Maatschappelijke vraagstukken Algemene culturele ontwikkeling Basiswaarden
Week 4	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Democratisch burgerschap Participatief en digitaal burgerschap Identiteit en persoonsvorming Maatschappelijke vraagstukken Algemene culturele ontwikkeling Basiswaarden
Week 5	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Democratisch burgerschap Participatief en digitaal burgerschap Identiteit en persoonsvorming Maatschappelijke vraagstukken Algemene culturele ontwikkeling Basiswaarden

Alle (vijf) blokken zijn op deze manier opgebouwd. Op deze wijze garanderen we een systematische (intentionele - doelgerichte) aanpak van burgerschap en een ononderbroken ontwikkeling van de leerlingen. Wij volgen de methode Kwink voor SEO en burgerschap. We koppelen de burgerschapslessen aan de thema's van onze kernconcepten, wat speelt in de maatschappij en in de unit. We zorgen ervoor dat we al het aanbod verdelen in een jaar. Omdat we iedere jaar onze kernconcepten op een ander moment indelen (onderwijsconcept-visie) kunnen wij niet de burgerschapsdoelen standaard verdelen over de vijf weken.

In ieder kernconcept werken we met doelenkaarten en deze worden bijgehouden en op inhoud worden kinderen beoordeeld op het behalen van de doelen. Daarnaast hebben de units het overzicht van Kwink en houden daarop bij welke lessen ze hebben gedaan, zodat er voor gezorgd wordt dat alle lessen in een schooljaar (en dus de doelen) gedaan zijn.

6.2 Onze aanpak

Onze school heeft vastgesteld wanneer welk doel aan bod komt (zie de vorige paragraaf). Het is aan de leraren (de professionals) om invulling te geven aan de vastgestelde doelen. Zij weten als geen ander wat hun leerlingen nodig hebben, wat aansluit bij hun beleavingswereld en wat er speelt en leeft m.b.t. actuele ontwikkelingen en wat er relevant is. De leraren zetten methodes, middelen en materialen in om de leerdoelen te realiseren. Zij zorgen voor werkvormen die passen bij de (ontwikkelingsfase) van de leerlingen en zij zorgen voor actieve betrokkenheid. Tenslotte zorgen zij voor oefensituaties (trainingen) gericht op de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en gericht op de ontwikkeling van de vastgestelde sociale en maatschappelijke competenties.

De leraren van onze school gebruiken een methode voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (leerjaar 1 t/m 8). Deze methode komt wekelijks aan bod. De doelen per les staan vermeld in de handleiding. Op schoolniveau (Actieteam Kernconcepten) wordt vastgesteld welke maatschappelijke vraagstukken in een bepaald jaar/ kernconcept worden

behandeld. Zij werken per kernconcept voorafgaande aan de periode op schoolniveau het kernconcept uit.

Hieronder staat weergegeven op welke wijze de school werkt om de burgerschapsdoelen te behalen.

We hebben wekelijks een les uit de methode Kwink gepland. De methode geeft de doelen aan en het mogelijke aanbod. Echter kan het zijn dat we het op een andere passende wijze binnen de opdrachten van de kernconcepten plannen. Ook de kernconcepten hebben namelijk doelen op kennis, houding en vaardigheden die met actief burgerschap en sociale integratie te maken hebben.

Sociale ontwikkeling			
	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evalueren
leerjaar 1/2/3/4/5/6/7/8/ (alle units; 2-5)	We benadrukken positief en gewenst gedrag en benoemen dit. Dit gebeurt gedurende de hele dag en bij alle activiteiten die we doen. We leren ze samenwerken vanuit onze schoolregels en visualisaties met passende rijmpjes. Iedereen mag zijn zoals hij/zij/diegene is. We helpen elkaar daar waar nodig (instromers). In dit geheel hebben we als leerkracht zelf een grote voorbeeldfunctie In iedere unit hangen onze schoolregels die worden nageleefd. Deze schoolregels worden aangevuld met unitafspraken. Deze worden in de Gouden Weken opgesteld en weer herhaald waar nodig, maar zeker in de Zilveren en Bronzen weken. Er worden in elke unit duidelijke afspraken gemaakt rondom samenspelen. We hebben op schoolniveau schoolafspraken die zijn vastgelegd in onze regels en routines. Hierin staat opgenomen dat het personeel het goede voorbeeld geeft. We zetten de methode Kwink in en vullen waar wenselijk dit aan met SOEMO. We zetten de doelen in van de kernconcepten. Deze doelen staan in een algemene planning. De kernconcepten worden in blokken van vijf weken aangeboden. Ieder schooljaar komen de kernconcepten op een ander moment dan het voorgaande jaar aan de orde. Om de twee jaar hebben we andere invalshoeken, zodat om het jaar er vanuit een nieuwe unit weer een aanvullende en verdiepende ontwikkeling in gang wordt gezet bij de gestelde doelen voor kennis, houding, vaardigheden en attitude. We observeren in alle leerjaren middels de lijsten van ZIEN.	(bv. methode 1 keer in de week)	WMK/ ZIEN/ PO venster aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• Onze school heeft vastgesteld welke maatschappelijke competenties ontwikkeld worden. • Op onze school zorgen we voor het oefenen van de vastgestelde maatschappelijke competenties. • De leraren organiseren dagelijks kringgesprekken. • Onze school beschikt over een kinderkabinet. • Op onze school brengen we kennis aan met betrekking tot het begrip democratie. • Op onze school brengen we kennis aan ten aanzien van politiek.		

Democratisch burgerschap

	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evalueren
leerjaar 1/2/3/4/5/6/7/8/ (alle units; 2-5)	Iedereen mag zijn mening geven. We luisteren hier respectvol naar. We proberen de kinderen hierin wel te sturen en eventueel andere meningen dan die van hen zelf te laten horen en hier over na te laten denken. In overleg met elkaar komen we tot regels en afspraken. Middels (coöperatieve) samenwerkingsvormen leren kinderen met elkaar samenwerken en zijn ze gezamenlijk verantwoordelijk voor proces en product. We oefenen in het voeren van discussies. We vragen kinderen naar hun mening en ook naar het waarom ervan en gaan vervolgens tot actie over. Kinderen mogen bij presentaties/ spreekbeurten e.d. ook hun oordeel (tips en tops) geven. D.m.v. "Nieuws van de week" besteden we aandacht aan actuele onderwerpen. Dit alles doen we op het niveau van de leerjaren. We werken met een portfolio waarin kinderen hun ontwikkeling en resultaten waar ze trots op zijn in kunnen verzamelen. Dit is onderwerp van gesprek tussen kind-ouders en school. Hierbij is niet alleen het product, maar ook het proces van belang.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten. Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
Ij 5-8	We kijken regelmatig het Jeugdjournaal en reageren hierbij ook met regelmaat op de stelling van de week. Hierbij is het van belang dat we aandacht hebben voor het verschil in mening. Kinderen mogen bij presentatie/ spreekbeurten e.d. ook hun oordeel (tips en tops) geven	Digibord, jeugdjournaal, kernconceptopdrachten.	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• Wij leren onze leerlingen om te gaan met sociale media. • Wij leren onze leerlingen omgangsregels voor sociale media en omgang. • Wij leren onze leerlingen zorg te dragen voor de eigen sociale en digitale veiligheid. • Wij leren onze leerlingen kritisch te zijn m.b.t. (digitale) informatie.		

Digitaal burgerschap en participatie

	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evaluëren
leerjaar 1/2/3/4/5/6/7/8/ (alle units; 2-5)	In alle units wordt veel samengewerkt. Kinderen worden geprikkeld om met allerlei activiteiten mee te doen. M.b.v. de coöperatieve werkvormen worden kinderen aangezet tot deelname in een groep. Eenieder moet actief meedenken/meedoen. Het thematisch werken met kernconcepten stimuleert dit. Gebruik maken van coöperatieve werkvormen. Een aantal kinderen maakt deel uit van het kinderkabinet (actuele onderwerpen worden hiervoor eerst in de groep besproken, kinderen actief mee laten denken). Uit unit leerjaar 3 t/m 8 zitten er twee leerlingen per leerjaar in het kinderkabinet. Zij betrekken de kinderen uit leerjaar 1 en 2 bij zaken. Binnen de kernconceptenopdrachten is veel aandacht voor samenwerken, thematisch werken, waarbij kinderen eigen onderzoeksvragen mogen stellen.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten. Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• De leraren zorgen ervoor dat ze de leerlingen kennen. • De leraren zorgen ervoor dat ze weten in welke clubs ze actief zijn. • De school stimuleert leerlingen om zich aan te sluiten bij een club. • De school stimuleert de leerlingen om 'mee te doen'. • De school stimuleert de leerlingen om zich (samen met anderen) in te zetten voor anderen. • De school stimuleert de leerlingen om oog te hebben voor de leefbaarheid van de leefomgeving.		

Identiteit, solidariteit, diversiteit
--

	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evalueren
leerjaar 1/2/3/4/5/6/7/8/ (alle units; 2-5)	We laten de leerlingen kennis maken met verschillende culturen, door te benoemen dat er mensen zijn die vanuit hun geloof andere gewoontes, denkwijzen hebben. We leren in de groepen respect te hebben voor verschillen, talenten en (on)mogelijkheden van kinderen. Het onderdeel 'andere religies' heeft geen vaste plek in het rooster. Binnen het thematisch werken van de kernconcepten en de methode Kwink hebben we aandacht voor andere religies, opvattingen en overtuigingen.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten. Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• Op onze school besteden we aandacht aan de wereldgodsdiensten. • Op onze school besteden we aandacht aan diversiteit. • Op onze school besteden we aandacht aan een diversiteit van levensovertuigingen. • Op onze school besteden we aandacht aan het ontwikkelen van een mening. • Op onze school besteden we aandacht aan gezond gedrag. • Op onze school besteden we aandacht aan gezonde voeding. • Op onze school besteden we aandacht aan seksuele voorlichting.		

Maatschappelijke thema's

	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evalueren
leerjaar 1/2/3/4/5/6/7/8/ (alle units; 2-5)	We zetten de burgerschapsthema's, doelen en maatschappelijke thema's vanuit Kwink weg in ons aanbod per unit. Dit passen we daar waar mogelijk in in de kernconcepten. Daarnaast werken we vanuit de belevingswereld van kinderen en gebruiken daarom actuele maatschappelijke vraagstukken en thema's om de doelen voor burgerschapsonderwijs te behalen.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten. Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• Op onze school bieden we de leerlingen ieder jaar een aantal maatschappelijke thema's aan. Deze thema's komen uit de methode Kwink, de kernconcepten en komen uit hedendaagse maatschappelijke context. • De thema's worden vastgesteld door de actiegroep Kernconcepten. • De keuze van de thema's wordt besproken met de MR doordat ze via de schoolgids instemmen met de planning van de kernconcepten over het schooljaar. • De keuze van de thema's van de kernconcepten wordt beschreven in de schoolgids. • Indien er tussentijdse maatschappelijk niet een jaar van te voren bepaalde thema's bijkomen door maatschappelijk ontwikkelingen worden ouders via nieuwsberichten geïnformeerd.		

Algemene en culturele ontwikkeling

	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evalueren
leerjaar 1/2/3/4/5/6/7/8/ (alle units; 2-5)	We brengen de kinderen in contact met allerlei expressieve uitingsvormen, zoals: muziek, dans, drama, beeldende kunst etc. We verbreden onze culturele horizon via het aanbod van de brede school en de Muzehof, masterclasses door personeel en externen. Thematisch werken zoals wij doen met de kernconcepten bevordert de algemene ontwikkeling van kinderen. Excursies en uitstapjes in het kader van het behalen van de doelen van burgerschapsonderwijs en de kernconcepten verbreden de algemene kennis. We maken in ons onderwijs tevens gebruik van: museabezoek, optredens/vieringen.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten. Aanbod brede school, Muzehof, masterclasses Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• Op onze school besteden we gericht aandacht aan de algemene ontwikkeling van de leerlingen. • Op onze school besteden we gericht aandacht aan culturele ontwikkeling. • Op onze school hebben we aandacht binnen onze kernconcepten voor de culturele ontwikkeling.		

Internationalisering			
	Lesaanbod	Materiaal/planning	Evalueren
Ij 1-2-3.4	We hebben (taal)activiteiten waarin Engels spreken en luisteren centraal staan.	Digibord Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten.	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
Ij 5-6-7-8	We hebben (taal)activiteiten waarin Engels spreken, luisteren en schrijven centraal staan.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten.AVE-ik kast Exploring English Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
Ij 7-8	We hebben iedere week een Engelse dag waarin de leerkrachten veel Engels spreken en kinderen stimuleren dit ook te doen. Binnen unit 5 is er een Engelse hoek waarin opdrachten staan die wekelijks wisselen. Daarnaast zijn er ook aanvullende kernconceptopdrachten waar de aspecten van de kerndoelen expliciet naar voren komen. We hebben per kernconcept een masterclass Frans en soms ook Duits. We hebben soms contact met scholen in het buitenland als dit lukt om het te organiseren.	Dagelijkse kringgesprekken, methode Kwink en kernconceptopdrachten.AVE-ik kast Exploring English Digibord	WMK aftekenen doelenlijst kernconcepten. portfolio
indicatoren	• Op onze school geven we Engels vanaf groep 1. • Op onze school is internationalisering een vast onderdeel bij maatschappelijke vraagstukken. • Op onze school onderhouden we contacten met scholen in het buitenland. • Op onze school corresponderen de leerlingen van de bovenbouw met leerlingen van buitenlandse scholen. • Op onze school beschikken we over een uitwisselingsprogramma met enkele scholen in Engeland.		

6.3 Toetsing en afsluiting

Ieder blok van vijf weken (een kernconcept) wordt afgesloten met een week 'afsluiting en toetsing'. Dit betekent dat ieder kind de gestelde doelen voor burgerschap in zijn opdrachten behaald en afgerond moet hebben. In deze week komt bij de evaluatie het proces van uit de eerste vier weken terug. De vorm met betrekking tot afsluiting en toetsing wordt door de leraar zelf gekozen. De leraar houdt zorgvuldig de resultaten van het burgerschapsonderwijs bij. Per leerling heeft de leraar inzicht in de vorderingen, in de leerresultaten.

Ieder blok (zie Ons schoolcurriculum, vijf blokken) wordt afgesloten met een week voor 'afsluiting en toetsing'. Daardoor borgen we een relatie tussen toetsing enerzijds en de doelen en de inhoud van ons burgerschapsonderwijs anderzijds. We volgen hierbij de doelen binnen onze methode van Kwink, maar volgen niet altijd de volgorde van de methode als de leerkrachten zelf een andere les beter vinden passen bij het huidige kernconcept, wat er in de unit of maatschappij speelt. Aan het eind van het schooljaar zijn wel alle doelen aangeboden.

We krijgen zicht op de ontwikkeling van de leerlingen via de afsluiting van de vijf blokken. Daarnaast laten we de

leerlingen van leerjaar 6 t/m 8 jaarlijks de Vragenlijst Burgerschap Leerlingen (WMK) invullen. De uitslagen worden met het team, de leerlingen, het kinderkabinet en de MR besproken en voorzien van actiepunten.

6.4 Ons schoolklimaat - de school als oefenplaats (kinderkabinet))

Het Onderzoekskader van de Inspectie van het Onderwijs beschrijft in de standaard Schoolklimaat (VS2) de eisen m.b.t. het schoolklimaat. Het schoolklimaat moet bijdragen aan het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties. De omschrijving van de basiskwaliteit zegt: de school bereidt de leerlingen voor op het leven in de maatschappij. Zij creëert daarvoor een oefenplaats voor de ondersteuning van de sociale en maatschappelijke competenties. In de school doen de leerlingen ervaring op met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de pluriforme samenleving.

Ons schoolklimaat is open en veilig, met oog voor diversiteit. Wij waarderen verschillen en er is ruimte voor verschillende meningen. We gaan respectvol om met mensen die anders denken en/of anders doen. Ons schoolklimaat is veilig en open genoeg om je opvattingen kenbaar te maken, open en veilig om te zijn wie je bent, of wie je wil zijn. We leren onze leerlingen om respect te hebben voor meningen die afwijken van de eigen mening, we leren ze zelf een mening te hebben, en daarvoor te staan. Om dit alles te realiseren hanteren we bij ons op school gedragsregels. We besteden tijd aan het (in)oefenen van de gedragsregels, en de leerlingen worden begeleid bij het zo mogelijk zelf oplossen van problemen en conflictjes. De medewerkers vertonen voorbeeldgedrag. Zij maken door hun gedrag, hun houding en hun vaardigheden de visie van de school op burgerschap zichtbaar, ze laten aan de leerlingen zien hoe het hoort.

Het oefenen van de sociale en maatschappelijke competenties komt aan bod in ons curriculum. Daarnaast uiteraard in de praktijk van alledag. Specifiek vormt onze school een oefenplaats voor de sociale en maatschappelijke competenties in de lessen (het aanbod), de kringgesprekken en het kinderkabinet. Het kinderkabinet bestaat uit twaalf leerlingen (uit leerjaar 3 tot en met 8 twee leerlingen). Het kinderkabinet wordt voorgezeten door de directeur en samen met het kinderkabinet wordt de agenda bepaald. De leerlingen van het kinderkabinet overleggen in hun unit (kringgesprek) over thema's die in het kinderkabinet besproken kunnen worden. Het kinderkabinet bevroegd ook de leerlingen uit unit 2. In de unit wordt het verslag besproken van de bijeenkomsten. De notulen van de vergadering worden op de site van de school geplaatst.

7 Kwaliteitscultuur

7.1 Cultuur en structuur

Onze school heeft een visie en doelen vastgesteld voor goed burgerschapsonderwijs. Vanzelfsprekend is het noodzakelijk dat de leraren de doelen realiseren. Dat gaat niet vanzelf. Daarom hebben wij een kwaliteitscultuur en – structuur ingericht die ondersteunend is aan het burgerschapsonderwijs. De schoolleiding zorgt ervoor, dat de visie en de doelen bekend zijn, en dat de leraren gestalte kunnen geven aan de doelen. Daartoe organiseert de schoolleiding interne en externe scholing (professionalisering) wanneer hiervoor behoefte is. Ons team werkt planmatig samen om op een correcte wijze vorm te geven aan burgerschapsonderwijs. Waar nodig en mogelijk betrekken wij externe deskundigen, ouders en/of leerlingen bij onze gezamenlijke leer- en verbeteractiviteiten. Om de kwaliteit te meten, maken we jaarlijks gebruik van WMK-burgerschap voor leerlingen van de leerjaren 6, 7 en 8. Tweejaarlijks vult iedere school de WMK-burgerschap (themaonderzoek) in.

7.2 Personeelsbeleid

Het thema burgerschap is een onderdeel van ons personeelsbeleid. Burgerschap is een thema bij onderdelen van de gesprekkencyclus. De leraren evalueren jaarlijks of ze voldoende in staat zijn om goed burgerschapsonderwijs te verzorgen. Ze stellen –in samenspraak met collega's- actiepunten vast gericht op het verbeteren van hun lesgeven in burgerschap. Het geven van burgerschapsonderwijs is een thema bij de observaties en de ontwikkel- en beoordelingsgesprekken.

7.3 Specialismen

Poolster beschikt over een aantal specialisten in relatie tot burgerschap, te weten onze werkgroep 'onderwijskwaliteit'. Zij zijn op de hoogte van de actuele ontwikkelingen m.b.t. burgerschap. Zij informeert het DO (directeurenoverleg) jaarlijks over ontwikkelingen op het terrein van burgerschap. Daarnaast bepaalt zij, waar nodig, de thema's voor het onderdeel Maatschappelijke vraagstukken en zorgt zij ervoor, dat het DO op de hoogte is van de mogelijkheden die de thema's bieden.

In het kader van de sociale ontwikkeling hebben we binnen onze scholen medewerkers die zorg kunnen bieden bij gedragsproblemen. Zij kunnen daarbij gebruik maken van het totale netwerk van ketenpartners, en ondersteuning en hulp vragen aan bijvoorbeeld experts, de wijkagent of het SWV.

8 Zorg voor kwaliteit

8.1 Algemeen

Op onze school streven we ernaar om kwalitatief goed burgerschapsonderwijs te verzorgen. Onze uitgangspunten zijn:

- Ons burgerschapsonderwijs voldoet aan wettelijke eisen.
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij de verwachtingen van de samenleving (zie het waarderingskader van de Inspectie van het Onderwijs).
- Ons burgerschapsonderwijs is doelgericht.
- Wij zorgen ervoor dat er samenhang is in ons burgerschapsonderwijs.
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij de behoeften van de leerlingen.
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij wat wij zelf belangrijk vinden.
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij onze visie.
- Ons burgerschapsonderwijs sluit aan bij onze mens- en maatschappijvisie.

8.2 Kwaliteitszorg

Onder kwaliteitszorg verstaan we het vaststellen en realiseren van onze doelen, het meten of onze doelen in voldoende mate zijn bereikt en tenslotte het borgen of verbeteren van onze kwaliteit. In dit document hebben we onze missie, onze visie, onze kernwaarden en onze doelen voor burgerschap vastgesteld.

Op stichtingsniveau hebben we een kwaliteitskaart Burgerschap (zie Bijlage) ontwikkeld. Daarmee hebben we ons beleid uitvoerig beschreven. Naast de kwaliteitskaart beschikken we over een aantal vragenlijsten om bepaalde aspecten van burgerschap te meten. We meten de kwaliteit van ons burgerschapsonderwijs op de volgende wijze (zie ook onze meerjarenplanning):

1. Meting Basiskwaliteit (2 x per vier jaar)
2. Quick Scan Burgerschap (1 x per vier jaar)
3. Schooldiagnose IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs (1 x per vier jaar)
4. Vragenlijst Burgerschap leerlingen (jaarlijks; IJ 6,7,8)
5. Vragenlijst Burgerschap themaonderzoek (1 x per 2 jaar)
6. Sociale ontwikkeling (jaarlijks)
7. Vragenlijst Veiligheid Leerlingen (jaarlijks): gegevens worden aangeleverd bij de inspectie (Zien en Po-vensters)
8. Vragenlijst Diversiteit Ouders en Leerlingen (1 x per vier jaar)

Op basis van de uitslagen stellen we actiepunten vast. De gekozen actiepunten worden opgenomen in een projectplan (werkgroep), in het jaarplan of in het schoolplan.

Bijlagen

1. Kwaliteitskaart Burgerschap

8.3 IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs

In 2021 zijn de ijkpunten voor goed burgerschapsonderwijs vastgesteld (AWP Sociale kwaliteit e.a. Amsterdam AWP-SK). De ijkpunten zijn bedoeld om op school samen vorm te geven aan goed burgerschapsonderwijs. Wij scoren één keer per jaar ons burgerschapsonderwijs. Daarbij maken we gebruik van het instrument ParnasSys WMK. Wij analyseren de uitslagen en stellen op basis van een gesprek en keuzes onze actiepunten vast. De uitslagen, de analyse en de gekozen actiepunten worden gecommuniceerd met het team, de MR, ouders, kinderkabinet en het bestuur. In de schoolgids publiceren wij e.e.a. op hoofdlijnen.

8.4 Publieke verantwoording

In het Onderzoekskader (2021) van de Inspectie van het Onderwijs staat SKA3: Evaluatie, verantwoording en dialoog. In dat kader evalueren we jaarlijks het thema Burgerschap. In het kader van de 'dialoog' bespreken we de uitkomsten van zelfevaluatie, vragenlijsten (zie Kwaliteitszorg), onze analyses en de voorgenomen acties met onze bestuurder en de MR. In ons jaarplan en onze schoolgids leggen we verantwoording af over onze activiteiten met betrekking tot burgerschap. Het jaarplan en de schoolgids worden gepubliceerd op onze website, de website Scholen op de Kaart en aangeleverd bij de Inspectie van het Onderwijs. Daardoor is al de informatie beschikbaar voor alle ouders/verzorgers van de school.

In het schoolplan en de schoolgids hebben we onze missie, visie en doelen opgenomen. In het schoolplan staat vermeld hoe we zorg dragen voor een cultuur en oefenplaats waarin de basiswaarden centraal staan. Tenslotte geeft het schoolplan inzicht in de monitoring van burgerschap, informatie over de ondersteuning en facilitering van de leraren en de actiepunten voor de komende jaren. In de schoolgids geven we de uitslagen van metingen (op hoofdlijnen), de actiepunten naar aanleiding van de metingen en de evaluatie van de uitgevoerde actiepunten.

8.5 De module Burgerschap

In ons schoolplan hebben we op hoofdlijnen alle wettelijke zaken m.b.t. burgerschap beschreven. We verwijzen daar steeds naar de Module Burgerschap die we gebruiken (Mijn Schoolplan). De werkgroep Onderwijskwaliteit is eigenaar van deze module. Eén keer per jaar (juni) wordt de inhoud van de module aangepast als dat noodzakelijk is. De directeuren worden middels het directeurenoverleg of de interne memo van de wijzigingen op de hoogte gebracht, zodat iedere school dit kan aanvullen/aanpassen. Daarna volgt in alle gevallen een (evaluatie) gesprek met het team en wordt tevens de MR en het kinderkabinet hiervan op de hoogte gesteld.

9 Taakverdeling

9.1 Organisatie (wie doet wat)

Het realiseren van burgerschapsonderwijs vraagt veel van ons team en daarom om een heldere taakverdeling. De onderstaande tabel geeft een overzicht van wie doet wat en wanneer. De werkgroep Burgerschap is de eigenaar van het activiteitenoverzicht. Ze zorgt ervoor dat de taken tijdig en naar behoren worden uitgevoerd.

Wat	Verantwoordelijk	Wanneer
Meting Basiskwaliteit	Directeur	1 x per twee jaar - april
Meting Burgerschap (Quick Scan)	Directeur	1 x per vier jaar – (september-december)
Meting Schooldiagnose Burgerschap	Directeur	1 x per vier jaar – april
Afname vragenlijst Burgerschap (1 x per 2 jaar)	Directeur	April
Afname sociale ontwikkeling	IB-ers	2 x per jaar
Afname Vragenlijst Veiligheid Leerlingen	Directeur	1 x per jaar (april-november)
Afname Vragenlijst Diversiteit (Ouders en Leerlingen)	Directeur	1 x per vier jaar – april
Dialogoog met bestuur en MR	Directeur	Mei
Burgerschap en jaarplan	Directeur	Juli
Burgerschap en schoolgids	Directeur	Juli
Vaststellen van maatschappelijke vraagstukken	Werkgroep	Juni
Redigeren van het beleidsstuk (1 x per jaar)	Werkgroep	Juni
Invullen van het curriculum	Leraren	Cursusjaar
Evaluatie Burgerschap	Werkgroep, Team en DO	Juni